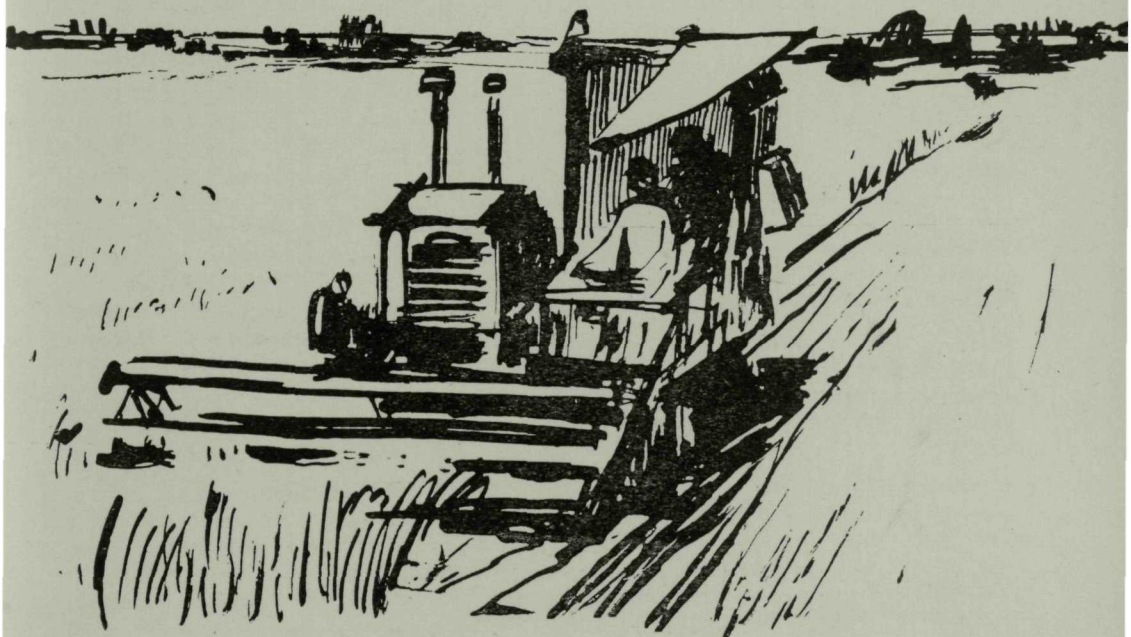

JÁSZKUNSAĞ

TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT SZOLNOK MEGYEI SZERVEZETÉNEK FOLYÓIRATA

1961. JÚNIUS

VII. ÉVFOLYAM 2. SZ.

Tudománnyal a népért

A Társulat életében mindig ünnep a küldöttközgyűlés: a számadás, az új tervek kovácsolásának napja. A bíráló napja, amikor a tagság elmondja véleményét a vezetőség munkájáról, de elmondja ugyanezt a saját munkájáról is. Javaslatokat tesz a munka megjavítása érdekében új munkamódszerekre, új munkaterületekre.

Az Elnökség a beszámolóját, valamint a határozati javaslatokat elküldte minden küldöttnek idejében, ezért ezeket ismerteknek tételezzük fel. Kérjük a tisztelt küldötteket, szíveskedjenek véleményüket nyilvánítani ezekben a dokumentumokban lefektetett tényekkel és javaslatokkal kapcsolatban.

Az idei tisztújító közgyűlésünk olyan időpontra esik, ami önként idézi Társulatunk múltjának gazdag hagyományait. Ezelőtt 120 évvel alapították Társulatunk jogelődjét, a Természettudományi Társulatot. Az 1841. év volt ennek az eseménynek bölcsője, amikor komoly tudósok, lelkes tudománypártolók megalakították a Természettudományi Társulatot. 134 taggal indult. Mindjárt az első tagok között helyet foglalt egy szolnoki gyógyszerész: Agnelly Ferenc — később Máramarosszigetre került —, majd nemsokára a Nagy Kun terület későbbi tisztiorvosa, Kátay Gábor is tagja, sőt titkára lett a Társulatnak, s még később városunk szülötte, Balogh Kálmán, neves orvosprofesszor is.

A maihoz képest sokkal mostohább szellemi, anyagi, politikai körülmények között kellett a Társulatnak utat törnie a magyar ugaron. Ha a régi foliánsokat lapozzuk, kiderül, mennyi értetlenséggel, lekicsinyléssel, gáncsvetéssel kellett az úttörőknek megküzdeniök.

Az alapító elnöknek, Bugát Pálnak, és a nagynevű, áldozatkész, lelkes alapító tagoknak, valamint a később csatlakozóknak teljes energiájára, törhetetlen optimizmusára, a természettudományokba vetett megingathatatlan hitére volt szükség, hogy a társulat sajkája mindjárt az induláskor ne szenvedjen hajótörést a történelmi események Scyllája és Charybdise között. Hogy mást ne mondjak, csak a szabadságharc és az azt követő évek kritikus időszakát említem. Erre vonatkozólag a Társulat története az 1848—50-ik évről csak a következő szüksézávú feljegyzést közli:

*„Lement a nap, de csillagok
Nem jöttek. Sötét az ég.
Közel s távolban semmi fény nincs.”*

De olyan személyiségek, mint Bugát Pál, Jedlik Ányos, Semmelweiss, Irinyi, Széchenyi István, Than Mór átségitették a Társulatot minden vészen és akadályon. Azért említettem ezeket a neveket, hogy példát és bizalmat merítsünk az ő küzdelmeikből, az ő életükből mi is, akik hasonlíthatatlanul kedvezőbb körülmények között dolgozunk.

Hiszen Pártunk és Kormányunk mindent elkövet, minden áldozatot meghoz, minden eszközt biztosít, hogy a nép művelése helyes mederben, gyorsított tempóval folyjék. Ha a természettudományokra alapított világnézet áthatja a nép széles rétegeit, nemcsak hazánkban, hanem világszerte, akkor bizton nézhetünk a jövőbe. Az emberiségnek új korszaka hajnalodik, melyben kiküszöbölhető a legfőbb rossz, a háború. 400 évvel ezelőtt megírta Morus Tamás Utópiájában, hogy „háború pedig csak akkor van, ha magatok akarjátok”.

Hogy milyen alapvető és mélyreható hatása van az ismeretterjesztésnek, a szónak általában, a természettudományos igazságok megismerésének és megkedvelésének, az élet tengelyébe állításuknak, azt hirtelenjében fel sem tudjuk mérni. Mert úgy van ez szellemi téren is, mint az orvostudományokban. A betegségeket gyógyító orvosságoknak van olygodinamias hatásuk, amikor parányi mennyiségek megindítják a gyógyulás folyamatát. Ilyen hatása van az ismeretterjesztésnek: kevés szó, de jól formált igazság tanítása hosszú gondolat-lánreakciót indít útjára. Messze gyűrűznek ezek a gondolatok és igazságok, mint a vízbe dobott kő keltezte hullámok. Ki tudja ezt pillanatnyilag felmérni? Evek, évtizedek kellene ahhoz, amíg hatásuk érvényesül a társadalomban.

A magyar nép gondolkodásában, haladásában immár százhusz éve hatnak a Társulat tanításai, a Társulat munkája, és mindez megteremtette gyümölcseit...

A természettudományi ismereteknek — ezeken mindig a társadalomtudományiakat is értem — nemcsak hazánkban, de világszerte történő népszerűsítése, az embereknek fogékonyá nevelése a haladás iránt, világnézetüknek hol lassabb, hol gyorsabb ütemű átalakítása lényegesen hozzájárult, sőt gyökeresen hatott abban az irányban, hogy a tudósok, a politikusok olyan tényeket, eredményeket, olyan társadalmi átalakulásokat érthessenek el, alkothassanak, valósíthassanak meg, amik ezen nevelő-, propagandamunka hiányában nem lennének lehetségesek. Mert hiába vannak élenjáró nagy szellemek, géniuszok, ha az általuk felismert és hirdett igazságok süket fülekre találnak.

Az elmondottak szolgáljanak összehasonlításként a jelen és a múlt között. Ma éppen a természettudományok és általában a tudományok ismeretterjesztés hatásaként a közönség, az emberek tömege lelkesedik, és kapva-kap a természettudományokon, bízik bennük. Ez a tény tette lehetővé — természetesen többek között — azokat a hatalmas tudományos eredményeket, amiket a Szovjetunió ért el, amikre a napokban tette fel a koronát Jurij Gagarin űrhajózó útjával. Ennek tudományos értéke, jövőbeli következményei beláthatatlanok. Hiszen innen, hogy úgy mondjam, már csak egy lépés az interplanetáris közlekedés. Leonardo da Vinci, aki maga is sokat foglalkozott a repülés problémájával, miként ez minden időben izgatta az emberek fantáziáját és tette serkentette a nagy szellemek energiáját, ezt írta: „A nagy madár egy hattyú hátára szállva fogja megkezdeni első röpülését, döbbenettel töltve be a mindenséget és hírével töltve meg minden írásokat; örök dicsőség a fészeknek, amelyben született”.

Ezt az öt évszázaddal ezelőtt jóslatszerűen megálmodott örök dicsőséget most kiharcolta és kiérdemelte magának a Szovjetunió. Ő a fészke ennek a dicsőségnek. Bár csak sikerülne elérnie másik nagy célkitűzését, a béke megvalósítását!

Ebben valamennyiünknek az értelmiség és nép széles rétegeinek közös erőfeszítéssel kell közreműködni. „Tévedés, hogy egy vállalkozást csak nagy szellemek nagy gondolatai mozdíthatnak elő. Végtelen fontos a kisebbek nevelése, vezetése. Abba a légkörbe kell vezetni őket, amelyben majd a nagy gondolatok lélegzetvételét táplálhatják.” George-nak ezek a szavai valamennyiünknek szólnak, valamennyien fontos munkásai vagyunk az emberiség eljövendő szép jövőjének, melyben a természettudományos világnézet ad reális alapot az emberiség boldogulásának.

Higyjék el, megtisztelő feladat ez. A jól eltöltött élet mindig hosszú. Biztosítsuk magunknak a hosszú életet a jó munkával eltöltött élettel!

A Természettudományi Társulat már 1844-ben pályatételt tűzött ki a következő céllal: „Adassék elő a természettudományok nagy célja a magyar haza anyagi és szellemi boldogsága kifejlődésére. Mutattassanak egyúttal utak és módok, melyekkel

lehetne hazánkban általában, nemcsak az iskolában, hanem a nép közt is a bölcsőtő természettudományokat legcélszerűbben, legsikeresebben és leghasznosabban terjeszteni”.

Az ismeretterjesztés sok szorgalmas és lelkes munkást kíván; minden értelmiségivel kapcsolódik be Társulatunk munkájába, aki erre képességet, kedvet érez, mint aktív munkás, de legalább mint egyszerű társulati tag, hiszen ezzel is erősíti a népművelés sikerét.

„A termelőerők növekedésének, a társadalmi viszonyok bomlásának, az eszmék alakulásának állandó mozgása közepette élünk” — hirdette Marx Károly. A mi munkánknak ezt az igazságot tekintetbe kell vennie, egyrészt segíteni, szolgálni a változást, másrészt az ismeretek terjesztésével irányítani, alátámasztani, végül pedig idomulnunk kell a változáshoz, a változás megkövetelte körülményekhez, szükségletekhez.

Mint említettem, a hároméves munkánkról szóló beszámolót gondos összeállításban mindenki megkapta, ezzel nem akarom idejüket rabolni. Mégis néhány momentumról az Elnökség nevében meg kell emlékezni.

Mind a beszámolóból, mind az Ellenőrző Bizottság jelentéséből sok olyan adat derül ki, ami a Társulat megyei szervezetének emelkedő teljesítményére mutat. Ez biztató. A jövőt illetőleg még nagyobb reményt kelt azonban, hogy a tizenegy helyen megtartott járási, városi közgyűléseken a TIT-be tömörült értelmiség nemcsak nagy számmal vett részt, hanem felelősségteljesen bírálta, egészséges önkritikával értékelt a három év munkáját, javítani akaró szándékkal tett javaslatot a jövő munkájára. A vitákból kicsendült, hogy a tagság fokozottabban mértékben kíván részt venni a munkában. Mint fő kívánalmak jelentkeztek meggyeztette: a földműves lakosság körében végzendő nagyobb munka, a jobb, érdekesebb előadások szorgalmazása, az ifjúság intenzívebb bekapcsolása, az ismeretterjesztés módszereinek újakkal való kiegészítése.

Bár komoly eredményeket könyvelhetünk el a munkások között végzett ismeretterjesztés terén üzemekben, munkásszállásokon, vagy munkásakadémiákon, mégis fokozni akarjuk ezt a munkát azért, hogy emeljük a munkásosztály műveltségét, és ezzel is segítséget nyújtsunk a munkásosztálynak vezető szerepe minél tökéletesebb betöltésére. Gondolunk e téren nemcsak szakmai, üzemgazdasági ismeretek közvetítésére, hanem az általános műveltség körébe vágó ismeretek közlésére is.

Hogy ezt a tervünket teljesíteni tudjuk, szükséges, hogy a műszaki szakosztály tagjainak számát emeljük, a műszaki értelmiséget jobban bekapcsoljuk Szolnokon, Jászberényben, Törökszentmiklóson, Martfűn, tehát az iparosított helyeken.

Megyénk az ipar fejlődése mellett alapjában agrárjellegű. Ezért igyekeztünk a parasztság körében kifejtett munkánkat intenzitásban fokozni, tartalmilag gazdagabbá tenni. Figyelembe vettük a helyi termelési sajátosságokat és feladatokat, így az öntözéses gazdálkodás, kisállattenyésztés, új mezőgazdasági gépek felvetette problémákat. Úgy érezzük, hogy a Társulat munkája segítette a tsz-ek megszilárdulását.

De ezen a téren a jövőben még nagyobb feladatok várnak a Társulatra megyénkben is, országszerte is, hiszen a földterület 90%-a szocialista tulajdon. Eppen ezért a politikai, termelési, kulturális feladatok megoldásába a TIT valamennyi szakosztálya érintett. Segítenünk kell az ismeretterjesztés eszközeivel a szövetkezeti demokrácia kialakítását, a falusi árutermelést; ez sorompóba állítja az agrár, műszaki, biológiai, kémiai szakosztályokat; de elengedhetetlen ezzel kapcsolatban a falusi ismeretterjesztés formáinak, módszereinek fejlesztése, tsz-akadémiák megindítása, a munkásakadémiák tapasztalatainak figyelembevételével. Ezek hívatottak átmondott ismeretterjesztési terv alapján a nép művelését szervezesebben szolgálni.

A szocialista társadalomnak féltett kincse az ifjúság. Ennek szocialista szellemben való nevelése a TIT feladatát is kell, hogy képezze. Két vonalon is kínálkozik Társulatnak tere: egyrészt a szülők művelésén keresztül befolyásolni az ifjúságot indirekte, és direkt az ifjúságra az ifjúságot megkapó, változatos, megragadó filmmel, vagy egyéb illusztrációval egybekötött ismeretterjesztési módszerekkel.

Természetes, hogy mindezeket a feladatokat, amihez a Társulatunk szíves örömet hozzájárul témával, előadóval, demonstrációval — a száz évvel ezelőtti szóhasználat úgy mondja ezt, hogy mutatványokkal —, mindig karöltve a tanácsi, párt- és tömegszervezetekkel együtt akarjuk végezni, mint ahogy ezt eddig is tettük.

Meggyőződésünk szerint alapfeltétele munkánk megjavításának, az egyre szaporodó feladatok megoldásának, hogy Társulatunk szakosztályai hivatásuk magaslatára emelkedjenek, minél differenciáltabban végezzék az ismeretterjesztést korosztályok, műveltségi fok, előiskolázottság szerint. Nem lehet egy sablonra venni még az egyes kategóriákat sem. Ma a munkásosztály is differenciált előképzettség, általános műveltség tekintetében. Sok érettségizett munkás van már. Más és más kívánalmakat támasztanak az előadók iránt ezek a körülmények. Új előadókat kell beállítanunk különösen a fiatal értelmiségi generációból, és jól elő kell készíteni igényes munkájukra előadói konferenciákon, előadásvázlatokkal. De az előadók ambícióját, önállóságát nem szabad megkötni előregyártott szövegekkel, mert ezekből lélektelen, gépies felolvasások születnek, aminek vajmi kevés eleven hatása van.

Végezetül a lelépő Elnökség nevében őszinte köszönetet mondok és elismerésünket fejezem ki a megyei szervezet Titkárságának és a Társulat minden egyes tagjának odaadó munkájukért, mellyel az Elnökséget támogatták, a tudományos ismeretterjesztés nemes ügyét szolgálták.*

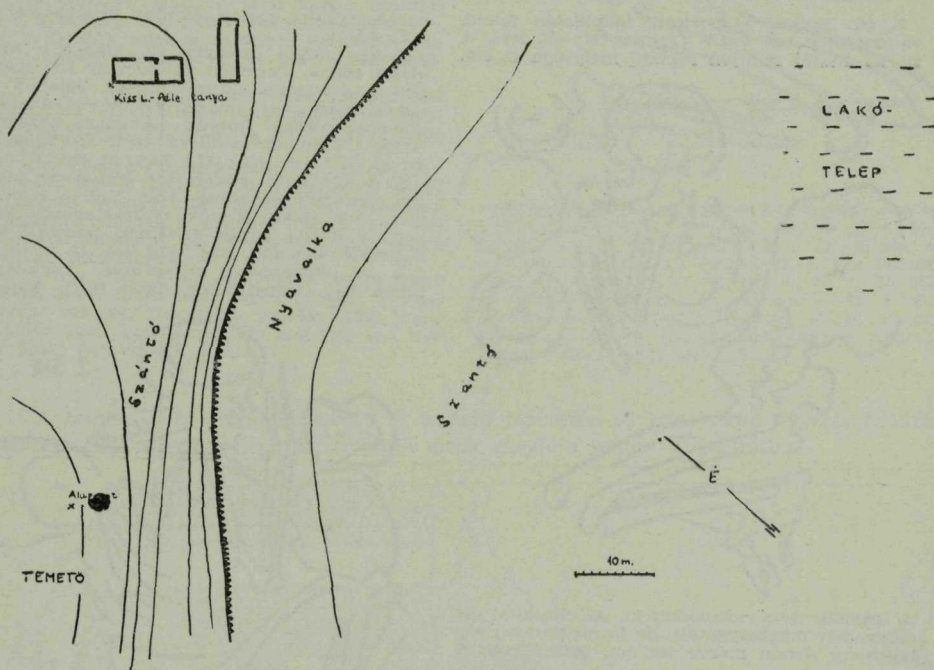
Dr. Schlammadinger József

* Dr. Schlammadinger József elnök vitaindító beszéde a megyei szervezet 1961. április 16-1 közgyűlésén.

A jászberény-borsóhalmi rézkori temető és lakótelep*

1952 őszén Jászberény borsóhalmi határrészén, Kiss László tanyájának közelében, a Kossuth Tsz földjén, traktorszántás alkalmával őskori sírokat bolygattak meg. Bus János, a tsz akkori brigádvezetője jelentést tett a jászberényi múzeumnak, s bemutatta az egyik sírból ép állapotban kiemelt cserépedényt.

A bejelentés alapján a lelőhelyen Csalog József, a múzeum akkori vezetője 1952. október 5-én a jászberényi gimnázium diákjaiból alakult szakkör segítségével — melynek magam is tagja voltam — próbaásatást, majd pedig 1953 júliusában lelet-

A lelőhely terepvázlata

* A cikkben bemutatásra és elemzésre kerülő leletanyag a rézkornak ún. „bodrogkeresztúri csoportjába” tartozik. E kifejezés a régészeti irodalomban egy népet jelöl, mely — a jelenlegi felfogás szerint — i. e. kb. 2300—2100 közt, tehát mintegy 4200 évvel ezelőtt lakta

a magyar Alföldnek elsősorban középső részét, így megyénk területét is. A borsóhalmi leletek Szoinok megye őstörténete szempontjából elsőrendű fontosságúak. A cikk emellett betekintést nyújt a régészeti feldolgozás módszerébe is. (Szerk.)

mentést végzett. E munkák során előkerült 17 többé-kevésbé ép, csontvázas rézkori sír. További 8 sírt, melyek a talaj legfelső 30 cm vastag rétegében feküdtek, a szántás már annyira feldúlt, hogy fekvésük, tájolásuk már nem volt megállapítható, mellékletükből csak törmelékek maradtak, s eredeti helyüket csak hozzávetőleges pontossággal lehetett beilleszteni a temetőterképbe. Ezek a sírok a dokumentáció rendezésekor a 18.—25. számokat kapták.

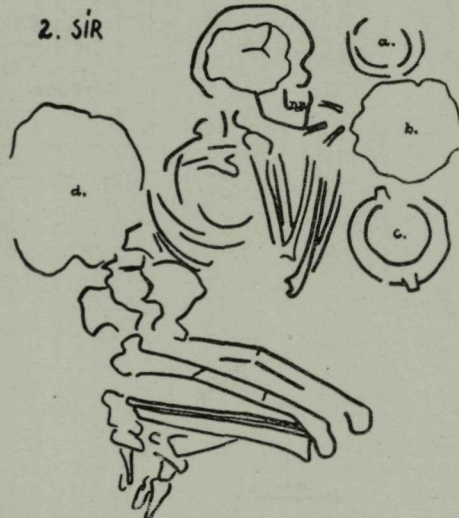
Az előkerült régészeti anyag a jászberényi múzeumba, az embertani anyag az MNM-Természettudományi Múzeum Embertani Tárába került. A tudományos közzétételre máig nem került sor. Bár megyénk területén szép számmal folytak már kutatások a rézkor vonatkozásában, melyekről publikációk is napvilágot láttak¹, a jelentős értékű borsóhalmi leletanyag ismerete a korszakról alkotott összkép szempontjából nem nélkülözhető. Az alábbiakban tehát Csalog József hozzájárulásával, az általa készített dokumentáció felhasználásával ismertetem a leletgyűttes régészeti anyagát.

* * *

A lelőhely a terep szintjéből enyhén kiemelkedő, kicsiny magaslat egy kiszáradt patakmeder, a Nyavalka partján. A sírok egy mintegy 170 m² kiterjedésű foltban helyezkedtek el, a kiemelkedés középső, legmagasabb részét szabadon hagyva, annak inkább a patak felé néző déli lejtőjén. A szintkülönbség a legmagasabban fekvő 4. és a legalsó 3. sír között mintegy 50 cm. A sírok meglehetősen sűrűn fekszenek. A temető 170 négyzetméterére 25 sír esik, de a legsűrűbb középső részen 4—4,5 m²-re jut egy-egy sír. Az elrendezésben rendszer nem vehető ki.

A sírok és leleteik részletes bemutatása helyett — a terjedelem korlátolt volta miatt — csak példaképpen adom három sír leírását:

2. sír. Erősen zsugorított, baloldalon fekvő, valószínűleg női váz². Tájolása Ny—K 249°. A sír az altalaj szintjén feküdt, mélysége 42 cm.

A sírgödör nem rajzolódott ki. Az eke által némileg már megbolygatott, de jó megtartású váz hossza a sirban mérve 160 cm. Mellékletei:

a. Az arc előtt tojásdad hasú, magasnyakú csésze. Hasának alján négy alig kiemelkedő bütyök. Fala vékony, a sovány agyagot szürkére égett vékony, finom bevonat borítja. M: 3 11 FÁ: 2,8 HÁ: 10 SzÁ: 8,6 cm. (I. t. 6.)

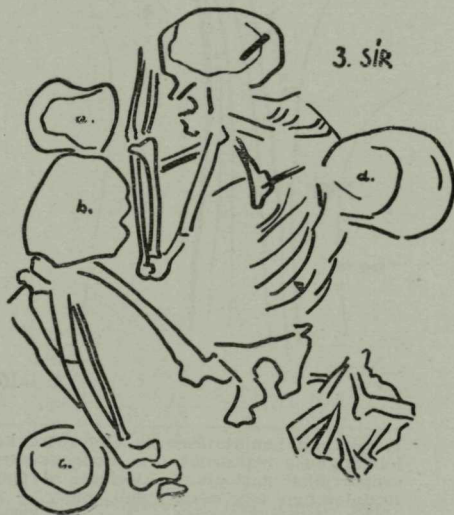
b. Mellette ún. tejesköcsög alakú edény. A darabok összeállítására nem sikerült. A töredékek szerint gömbölyded hasú, lágy profilú forma, a peremnél elhelyezett fülekkel, a fülek közt lefelé ívelő peremmel. A sovány agyagot

barnás színűre égetett, simított bevonat borítja. FÁ: 6,5 cm.

c. Az utóbbi mellett az alkarnál hordó alakú edény. Peremén két kicsiny fül, melyeken a vízszintes átfúrás csak jóléték. Az edény hasán, a fülekkel ellentétes oldalakon egy-egy tompa bütyök. Anyaga közepesen izapolt, kidolgozása durva, színe szürkésbarna. M: 12,3 FÁ: 8,5 HÁ: 13,4 SzÁ: 11 cm. (I. t. 5.)

d. A váz háta mögött tal. Talbrésze hiányzik, valószínűleg csöves volt. Vállán négy lapos, kúp alakú bütyök. Falvastagsága közepes. A durva agyag felszínén barnára égett finomabb bevonat. SzÁ: 27,8 cm. (I. t. 4.)

3. sír. Közepesen zsugorított, jobboldalon fekvő váz, valószínűleg fiatal férfi. Tájolása

Ny—K 270°. Az altalaj szintjén, 38 cm mélyen feküdt. A sírgödör alakja nem volt megállapítható. Az eke által megrongált, közepes megtartású váz hossza 182 cm. Mellékletek:

a. Az arc előtt magasnyakú **csésze**. A nyak alsó részén két fül. A perem rovátkolt. A közepesen iszapolt agyagon vastag bevonat, mely a belső felületen világos téglaszínűre, a külsőn szürkére égett. A fenéknek és a has alsó részének kivételével az edény külső felületét a nyers bevonatba karcolt díszítés borítja. (1. ábra). A perem rovátkolt. Hiányos, erősen kopott. M: 12,2 FA: 4,1 HA: 11,9 SZÁ: 10,2 cm. (I. t. 9.)

b. Az előbbi mellett, a térdnél kihajló peremű **fazék**. Hiányos. Hasának négy pontján egy-egy bütők, melyek közül az egyik gomboszerű, a másik lapos kúp alakú (további kettő a hiányzó részre esik). Közepes falvastagság, közepesen iszapolt, szürkefoltos, téglaszínűre égett agyag. Erősen kopott. M: 14,1 FA: 7,4 HA: 14 SZÁ: 17 cm. (I. t. 7.)

c. A lábfejeknél kisebb **fazék** (?), teljesen mállott állapotban.

d. A váz háta mögött **virágcserep** alakú edény fele részénél kisebb töredéke. A rovátkolt perem egy ponton (nem kizárt, hogy eredetileg két ponton) felcsúcsosodik; a csúcs külső oldalán és alatta a fal közepmagasságában egy-egy, a csúcs belső oldalán egy lapos bütők. Vastagfalú, durva kidolgozású, durva anyagú, világos téglaszínűre égett cserep. M: 17,5 FA: kb 11,6 SZÁ: kb 18 cm. (I. t. 8.)

e. A koponya alatt, a jobb kézfej csontjai közt **köpenge**. (Az ásatás óta elkallódott.)

f. A bordák közt, a medence közelében kőből szilánkolt **nyílcsúcs**. (Az ásatás óta elkallódott.)

g. A far mögött rakáson **állatcsontok**. (Az ásatás óta elkallódtak.) A helyszíni fényképfelvétel szerint valószínűleg juh vagy kecske csontjai.

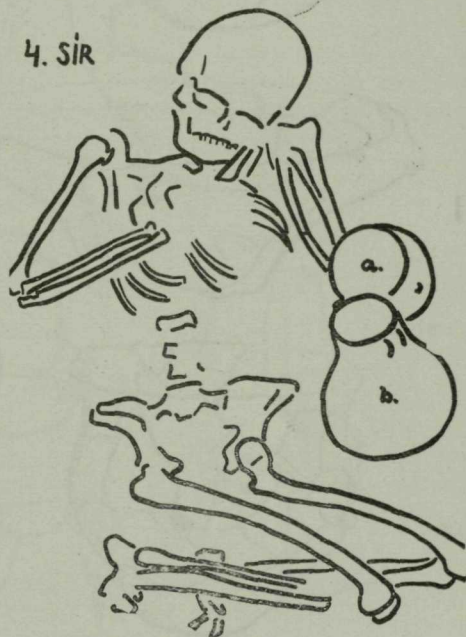
4. sír. Zsugorított, baloldalon fekvő női váz. Tájolása Ny—K 292°. 70 cm mélyen, 15 cm-rel az altalaj szintje alatt feküdt. A korábban bolygatott talajban a sírgödör alakja nem volt meghatározható. A jól konzervált váz hossza 159 cm. Mellékletek:

a. A has előtt, a bal könyéknél **hordó** alakú edény. Hasa fölött négy lapos bütők. Sovány agyag, vékony, finomabb, szürkefoltos, téglaszínűre égett bevonattal. M: 10,9 FA: 11,4 HA: 6,6 SZÁ: 10,5 cm. (I. t. 11.)

b. Mellette, a térdek felett **tej-sköcsög** alakú edény. Lágy profilú forma, a peremen elhelyezett fülekkel. Közepesen iszapolt agyag, a felszín gyengén simított, barnászürkére égett. M: 22 FA: 6,8 HA: 16 SZÁ: 9,2 cm. (I. t. 12.)

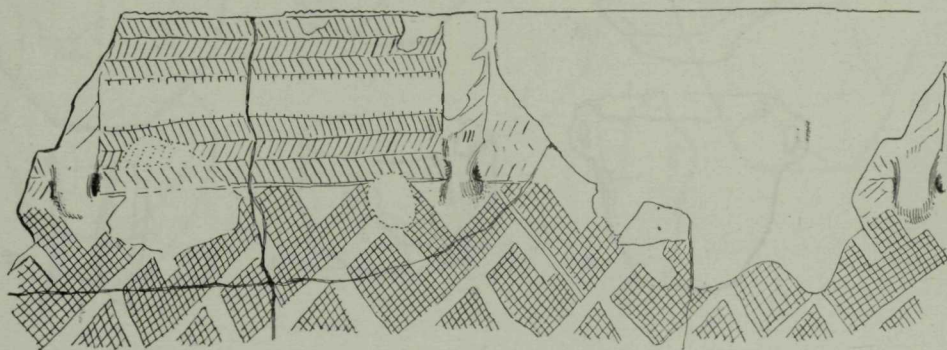
c. A hasnál, a jobb medence felett patlított, barna színű **kovadrabka**. H: 1,3 cm.

d. A koponya alatt unio **kagyló** töredéke.

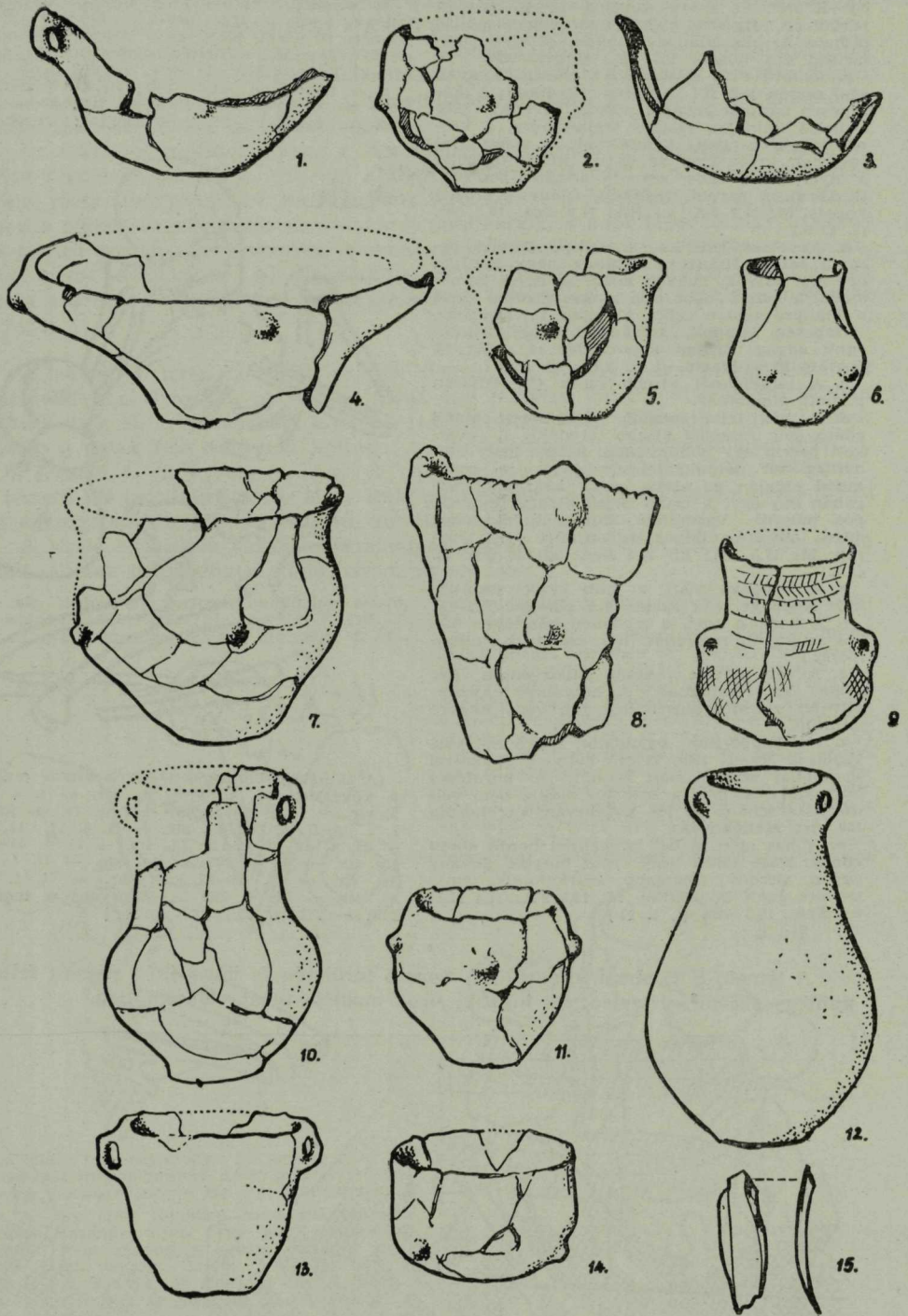

(A táblákon bemutatott egyéb anyag eredete a következő: I. t. 1—3.: 1. sír. — I. t. 10.: 5. sír. — I. t. 13.: C. sír. — I. t. 14.: 8. sír. — I. t. 15.—II. t. 16.: 1. sír. — II. t. 17.: 11. sír. — II. t. 18—20. a—b. 12. sír. — II. t. 21—22.: 13. sír. — II. t. 23—24.: 14. sír. — II. t. 25.: 16. sír. — II. t. 26—27.: 17. sír. — II. t. 28.: 25. sír. — III. t. 29., 32.: szórvány a temetőből. — III. t. 42.: „b” gödör.)

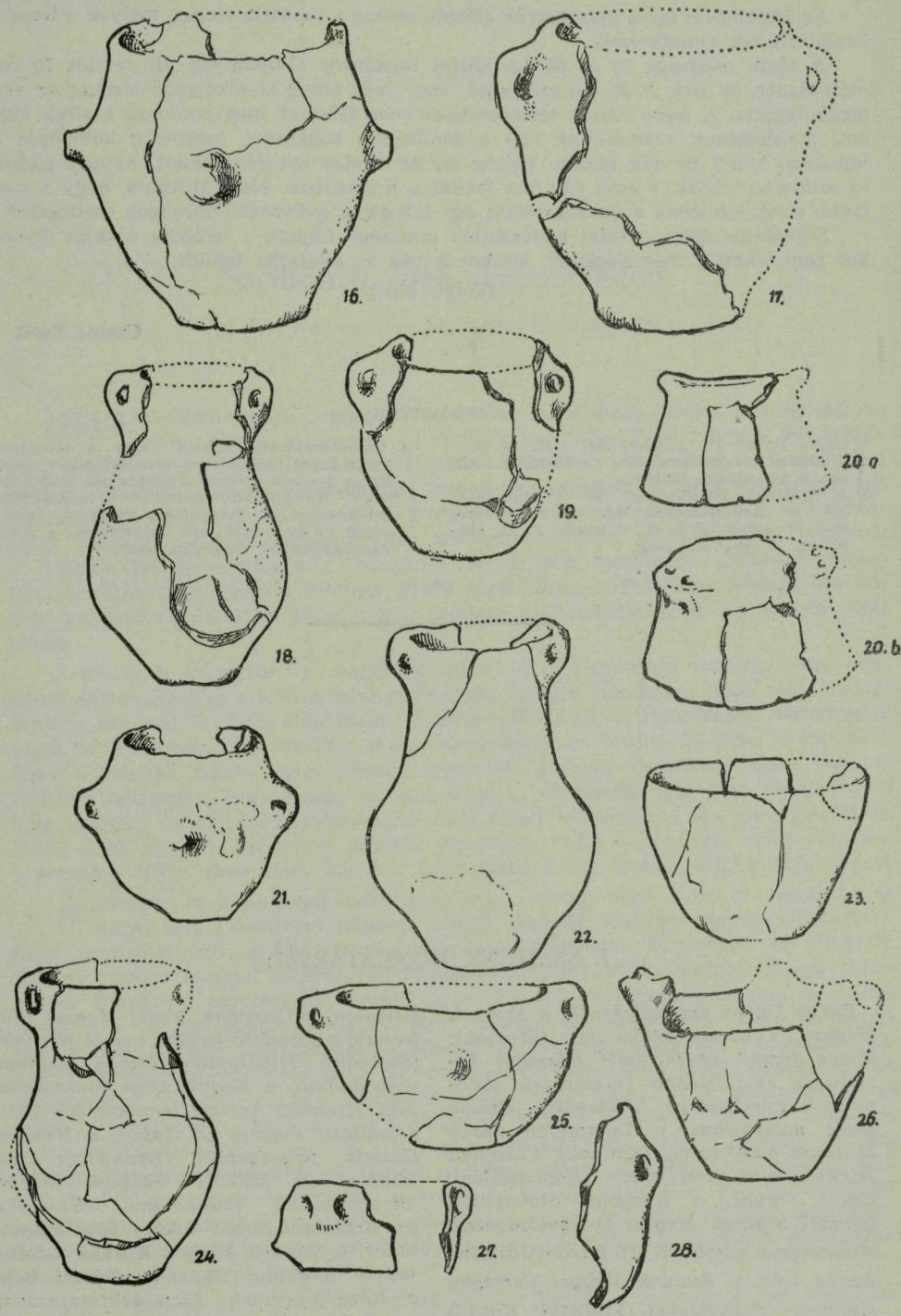
A temető a 25 sírral kimerült. A temető területén és környékén végzett feltárás mintegy 325 m²-re terjedt ki, további sírok megléte tehát valószínűtlen.

1. ábra

I. tábla

II. tábla

Az értékelésre térve összegezzük először azokat a tapasztalatokat, melyek a temetkezési rítusra vonatkoznak.

A sírok mélysége 30 és 60 cm között ingadozik. Csupán egy sír feküdt 70 cm mélységben (4. sír). A 30 cm mélységű, vagy még ennél is sekélyebb sírokat az eke megbolygatta. A mért adatok természetesen nem felelnek meg pontosan a sírok eredeti mélységének, számolnunk kell a dombocska kopásával, mégpedig különösen a lejtősebb keleti és déli részen. Kilenc sír az altalaj szintjén feküdt, hatnak gödrét az altalajba vájták, s csak egy váz feküdt a humuszban. Nem állítható, hogy a mélyebb sírok lennének a gazdagabbak; úgy látszik, a mélységkülönbségek esetlegesek.⁴

Sajnálatos, hogy a talaj kedvezőtlen minősége folytán a sírgödör alakját olyankor sem sikerült megállapítani, amikor a váz az altalajba feküdt.

(Folyt. köv.)

Csalog Zsolt

JEGYZETEK:

1. Lásd: Patay P., Jászkunság, 1955. 40—41.
2. A nemek meghatározása a csontanyag alapján a helyszínen történt.
3. A használt rövidítések: M = magasság, FA = fenékátmérő, HA = hasátmérő, SzA = szájtátmérő, H = hossz, Sz = szélesség, V = vastagság.
4. Valószínűbbnek látszik, hogy a sírokban **megmaradt** mellékletek nem fejezik ki pontosan a sírok eredeti gazdagságát, szegénységét. Ha korhadó mellékletek meglétének lehetőségét is számításba vesszük, lehetséges, hogy mégis volt összefüggés a sírok gazdagsága és mélysége közt.

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

Barna Gábor építészmérnök, a Szolnok Megyei Tanács főelőadója (Szolnok); Borus József, az MSZMP Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének tudományos munkatársa (Budapest); Csalog Zsolt muzeológus, a Damjanich János Múzeum munkatársa (Szolnok); Császtvai István gimnáziumi tanár (Kisújszállás); Gácsi Ferenc, a Központi Statisztikai Hivatal Szolnok Megyei Igazgatóságának munkatársa (Szolnok); dr. Kardos Józsefné Benke Irén, a Szolnok Megyei Verseggy Könyvtár munkatársa (Szolnok); Kovács Ferenc aspiráns, a Filmtudományi Intézet osztályvezetője (Budapest); dr. Lengyel

Bertalan, a Guszman József Megyei Bőr-Nemibeteg gondozó Intézet vezető főorvosa (Szolnok); Mihályfalvy István tudományos kutató, a Nagyikunsági Mezőgazdasági Kísérleti Intézet munkatársa (Kisújszállás); Pogány Ö. Gábor, a Nemzeti Galéria főigazgatója (Budapest); Sári Mihály, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottságának munkatársa (Szolnok); dr. Schlamadinger József egy. magántanár, a Szolnok Megyei Kórház osztályvezető főorvosa (Szolnok); Újvári Béla, a Képzőművészeti Alap lektorátusának munkatársa (Budapest); Kaposvári Gyula, a Damjanich János Múzeum vezetője (Szolnok).

Sorsdöntő órák Tiszafüreden

Az 1849-es tavaszi hadjárat előtörténetéhez

1849 februárjában az Országos Honvédelmi Bizottmány által a honvéd főszeregre élére nemrég kinevezett új fővezér, az 1830—31-es lengyel felkelésből Európa-szerte ismert gróf Dembinski Henrik altábornagy Tiszafüredet hadművelési bázisul választva, támadó előnyomulást tervezett a csaknem a Tisza vonaláig jutott császári hadak ellen. A február 26- és 27-én vívott kápolnai csata azonban a honvéd-sereg visszavonulásával végződött. Két hadtestparancsnok, Görgey Artur tábornok és Klapka György ezredes még Tiszafüred elérése előtt megtagadta a fővezér parancsainak teljesítését. Ezért a mintegy 30 000 főnyi sereg, a Poroszlón maradt 500 huszár kivételével, átkelt a Tisza keleti partjára s Tiszafüreden és környékén ütött táborn.

A kialakult helyzetben a magát gyengének érző Dembinski március 2-án, pén-teken délben írásban a hadügyminisztériumhoz fordult. Hasonlóan ítélte meg a helyzetet a seregnél levő kormánybiztos, Szemere Bertalan, a Honvédelmi Bizottmány tagja is. Ő másnap, 3-án délelőtt 11-kor Kossuthnak írt levelet, közölve az elnökkel, hogy a vezérek között egyenetlenség ütötte fel a fejét, Dembinski ellen vannak. Szemere beismerte, hogy ő sem tud ura lenni a helyzetnek: „Ha nem volna G., én bele vágnék. De G-t nem ismerem, ő csak téged respectálhat, ha nem kedvel is. Pedig ő fő tényező. Ezért van szükség egyenesen rád”. — Szemere ezért sürgősen a sereghöz hívta Kossuthot, közölve, hogy elébe megy szóbeli tájékoztatás végett.

A fővezér és a kormánybiztos egyetértett abban, hogy Kossuth megérkezéig várni kell. Dembinski teljesen tétlenül maradt, Szemere viszont elhatározta, hogy megismerkedik a főbb parancsnokok véleményével. Dembinski fő ellenfele, Görgey viszont azonnal cselekedett! Mindenekelőtt elküldött Debrecenbe egy törzstiszttel, Klapkával egyetértésben, majd összehívta a hadtestparancsnokokat és a főbb tiszteket a helyzet megtárgyalására. Mint „Életem és működésem” című emlékirataiban írja, Rápássy tábornokkal és Klapkával, tehát a másik két hadtestparancsnokkal egyetértésben elhatározta: „az azidőszerint szolgálaton kívüli hadosztályaink törzstiszteit haladék nélkül... tanácskozássra hívjuk össze...” A résztvevőkről és főleg a tanácskozás szigorúan zárt jellegéről Görgey öccsének, Görgey Istvánnak a visszaemlékezéseiből értesülünk. Görgey István elmondja, hogy a hadtest- és hadosztályparancsnokok mellett — Guyon ezredest kivéve — „jelen volt számos más törzstiszt, úgy csapatbeliek, mint vezérkariak, ez utóbbiak élén Bayer József. Mi segédtisztek oly távolból, a hová a tanácskozók szava érhetőleg el nem hallatszott, néztük a jelenetet; *bátyám parancsából minden hivatlan hallgatózó közeledését távol tartván a gyűlés helyétől*”.

Ez — hogy a gyűlést kezdeményező Görgey külön intézkedett a „hivatlan hallgatózó” távoltartására — világos bizonyítéka az összejövetel zárt jellegének! Az összeesküvőknek látniuk kellett: a kormány által kinevezett fővezér, Dembinski

ellen nemhogy a honvédeket, de még a tisztikart sem tudnák mozgosítani, ezért ezt meg sem kísérelték. Tervüket titkolniok kellett, s abba a tisztikar nagyobb részét márcsak azért sem avathatták be, nehogy az egész idő előtt napvilágra kerüljön.

A lázadás kezdeményezője és vezetője: Görgey a szabadságharc idején mindig egész serege nevében lépett fel; így nyilatkozott 1849. január 5-én váci kiáltványában, így most, március 3-án Dembinskivel szemben is. Az általunk felhozott tények viszont félremagyarázhatatlanul bizonyítják, hogy Görgey mögött nem az egész sereg, nem is a tisztikar, hanem csak magasabb parancsnokai és törzstisztjei egy része állott. Ebből viszont továbbkövetkeztenél világos, hogy Kossuthnak, mint arra a következőkben rátérünk, a sereghez, közvetlenül a honvédekhez kellett volna fordulnia Görgeyvel szemben.

Gyűléseit Görgey és társai március 3-án, déltájban tartották Tiszafüred szélén, a kor jellegzetes és ismert alakjának, Józsa Gyuri földesúrnak romos kastélya előtt. E gyűlésen megjelent Szemere kormánybiztos is, aki a Kossuthnak szóló levél elküldése után a parancsnokok keresésére indult, s így véletlenül tévedt az összeesküvők körébe. 1853-ban megjelent könyve érdekes adatokat tartalmaz a tiszafüredi eseményekre.

Szemere elmondja, hogy Görgey, a fő kezdeményező, igyekezett a háttérben maradni. Midőn a Józsa Gyuri udvarán összegyűltekhez Klapka ezredes majdnem legutolsónak közeledett, „Görgey, a tábornok, felszólítja a tisztikart, menjenek vele Klapka elébe”.

A Görgey összehívta gyűlés első szónoka természetesen Görgey volt. Beszéde — Szemere szerint — három részre oszlott. Először örömét fejezte ki Szemerének, mint a kormány képviselőjének jelenlétén. (Holott Szemere nem meghívásra, hanem véletlenül került oda!) Ezután saját tevékenységéről szökött, majd „Klapka hadtestének nevében kijelentette, hogy a sereg Dembinskinek sem *tehetségében, sem jó szándékában nem bíz*ik. Mire a tiszték egyhangúan „igen”-t kiáltának, s többen féktelenül sürgették, hogy azonnal válasszanak fővezért”.

Mások már nyíltan kormányellenes, katonai diktatúrára mutató kijelentéseket tettek. Kmety György ezredes, a Görgey-hadtest egyik hadosztályának parancsnoka azonban ezt lázadásnak minősítette, és kijelentette: „mindenki, aki az országgyűlés tekintélyét és az ennek nevében ténykedő kormányt megkerülni, el nem ismerni vagy nyilvánvalóan megdönteni akarná, hazaáruló és ekként kezelendő!”.

A lehangosabbak e határozott, a kormányt támogató felszólalásra elnémultak. Ezután Klapka ugyancsak a kormány tekintélyének elismerése mellett és a katonai diktatúra ellen emelte fel szavát, de beszédét a Görgey által előterjesztett javaslat helyeslésével fejezte be! Több más, részben indulatos felszólalás után Szemere, attól tartva, hogy valóban fővezérválasztásra kerülhet sor, kijelentette:

„Először, írtam a kormánynak, és Kossuth a hadügyminiszterrel 24 órán belül megérkezik; másodsor, hogy fővezért csak a kormány nevezhet ki, és ezt a jogot időközben én fogom gyakorolni, és senki más; harmadszor, hogy mivel a bizalmat parancsolni nem lehet, kötelességévé teszem Dembinskinek, hogy a kérdés elintézéséig folyvást haditanácsot tartson.”

Szemere szerint Klapka csatlakozott öhozá, s így javaslatát, hogy várják be Kossuth és a hadügyminiszter megérkezését, „és addig Dembinski *maradjon főparancsnok*”, de mellette legyenek mint haditanács Répássy és Görgey tábornokok s Aulich és Klapka ezredesek — elfogadták. Szemere végezetül még kijelentette, hogy ha ez utóbbi feltételt Dembinski nem fogadná el, akkor ő méltányolni fogja „a sereg *egyhangú* aggodalmait”.

Mint minden későbbi visszaemlékezésben, úgy nyilván a Szemeréében is lehet változtatás és pontatlanság. Az, hogy Görgey és a kormány között a kormány mellett foglalt állást — csatlakozva Kmety és Klapka kijelentéseihez —, helyes és szükséges lépés volt. Bizonyos, hogy ennyit, amennyit könyvében beismert, valóban mondott is a „sereg aggodalmait”-nak méltánylásáról, túl nagy engedményt téve ezzel Görgeynek és lázadó tisztjeinek Görgey és Dembinski, Görgey által mesterségesen

előidézett viszályában. Az adott helyzetben Szemerének — ha már többre nem vállalkozott Görgeyekkel szemben — elegendő lett volna elfogadtatni Kossuth és Mészáros megérkezésének bevárását.

A Szemere javasolta haditanácsra katonai okokból sem ekkor, március 3-ának délutánján, sem a következő órákban nem volt szükség. A császári sereg fővezére, herceg Alfred Windisch-Grätz tábornagy, látva, hogy a magyar sereg üldözésére küldött tábornokai félnék a támadástól, a következő, a hadihelyzetet teljesen megváltoztató parancsot adott ki a gyöngyösi főhadiszállásán, éppen március 3-án:

„Mivel... a Poroszlónál álló ellenség erejéről közelebbi híreket szerezni nem sikerült, másfelől e hely ellen hatásos támadást a terepviszonyok miatt intézni nem lehet, elhatároztam, hogy a hadsereget a Tiszavonal mögött 3 központi helyen, Jászberényben, Cegléden és Kecskeméten összpontosítom, a Tisza legfontosabb átkelési pontjainak megfigyelésére...”

A császári sereg e parancs végrehajtását nyomban megkezdte, de erről Tiszafüreden senki nem tudott. Délután 5 óra tájban Szemere kormánybiztos Görgeyek gyűléséről nyomban Dembinskihez ment, s közölte vele, hogy hadtest- és hadosztályparancsnokai, mivel nem bíznak benne, parancsait ezentúl nem fogják végrehajtani.

Alig hangoztak el e szavak, belépett a szobába Görgey és Répássy tábornok, Klapka és Aulich ezredes, s ottmaradt Szemere is. A megjelentek nevében Görgey kijelentette, hogy szomorú hírt hoz Dembinskinék, aki azonban közbeavágott: „Higyjék el uraim és ön, tábornok úr, hogy abban az értelemben, mint amit már Szemere úr mondott, semmi szomorút nem hozhat annak, kinek lelkiismerete olyan tiszta, mint az enyém”. E közbeszólás után Görgey azzal folytatta, hogy a csapatoknak nincsen bízalma Dembinskiben, aki nem ismeri az országot, alárendeltjeivel soha nem közli gondolatait. Dembinski ekkor közölte Görgeyvel, hogy közöttük minden befejeződött, és ő nem fog többé válaszolni.

Görgey azonban újból és nyomatékkal ismételte, hogy Dembinskinék közölnie kell terveit az alárendelttekkel. Erre az altábornagy Szemeréhez fordult, és elmesélte a 18 évvel korábban, litvániai hadjárata alkalmával hasonló helyzetben tisztjeinek adott válaszát: „Ha sapkám tudná gondolataimat, eldobnám és hajadonfőtt mennék tovább”. Ehhez még hozzátette: „ezidő óta a háborút sokszor átgondoltam, és akaratom erősebb lett, engem megtörhetnek, mert torni a vasat is lehet, de engem meghajlítani nem fog senki. Gondolják azonban meg, uraim, amit tesznek...”

A „küldöttség” ezután hamarosan eltávozott, és egy óra múltán Szemere közölte Dembinskivel, hogy ideiglenesen Görgeyt nevezte ki főparancsnokká.

Újabb óra múltával megjelent Dembinskinél Görgey törzsének főnöke, Bayer alezredes két másik tiszttel együtt, s a parancsjegyzőkönyvek kiszolgáltatását kívánta, amit azonban Dembinski megtagadott. Erre egy szégyenletes, a szabadságharc történetében páratlan esemény következett: Bayer a törvényes fővezér szobájának mindkét ajtaja elé gránátosokat állíttatott. Ez gyakorlatilag Dembinski őrizetbevételét jelentette, s Tóth János főhadnagy, tiszafüredi térparancsnok Kossuthnak írt jelentése szerint este 10 óra előtt történt.

Szemere kormánybiztos este jelentést tett a történekről a Honvédelmi Bizottmánynak, mellékelve a 7 órakor kiadott, Görgeynek, illetve Dembinskinék szóló rendeletet Görgey ideiglenes fővezérségéről, s kifejezve reményét Kossuth mielőbbi megérkezését illetően. Szemere egyébként egy másik, ugyancsak este 7-kor Kossuthnak küldött levelében a fővezérség Görgeyre ruházásának szükségességét a kormány tekintélyének mentésével magyarázta.

Kossuth a táborba március 4-én, vasárnap kora reggel indult el Mészáros hadügyminiszter, Vetter Antal tábornoki főnök és Kiss Ernő országos főhadparancsnok társaságában. Elindulása előtt kijelentette, hogy Görgeyt főbelöveti. E véleményét Tiszafüredre megérkezve némileg módosította, mondván, hogy a tábornok „a halálbüntetést megérdemelné”.

A Tiszafüred irányába haladó Kossuth Debrecen és a hortobágyi csárda között találkozott Beniczky Lajos őrnaggyal, aki Görgeyék ismertett gyűlése küldötteként az ő tájékoztatására indult az ideiglenes fővárosba. Az őrnagy most helyet foglalt Kossuth kocsjában, s tájékoztatta az elnököt a történekről. Kossuth főleg Görgey befolyása iránt érdeklődött, s azt tervezte, hogy a főparancsnokságot Damjanichra, esetleg Kmetyre ruházza, s csak a legvégső esetben hagyja Görgey kezében. Közben találkoztak Szemerével is, s a hortobágyi csárdában rövid pihenőt tartva, Beniczkynek újabb tájékoztatást kellett adnia.

Ilyen előzmények után érkezett Kossuth Tiszafüredre március 4-én a délutáni órákban. Lipcsey Imréné kúriájában megszállva, nekilátott, hogy megtanácskozza a helyzetet a sereg vezetőivel. Kísérete, ezenkívül Görgey, Répássy, Aulich és Klapka, végül Dembinski bevonásával megbeszélést tartott. E megbeszélésen, írja Dembinski néhány nappal a történekr után, „csodálatos dolog várt engem. Az a tábornok, aki oly sok katonai bűnt követett el, Görgey tábornok, volt a vádló, és On, elnök úr a bíró, és nekem védelmeznem kellett magamat, máig sem tudom, mitől...”

Kossuth, aki Tiszafüredre még Görgey agyonlövését hangoztatva indult el, a seregnél ennek a lázadó tábornoknak a legkisebb szemrehányást sem tette, noha ez már korábban kijelentette, hogy kész hadbíróság elé állni. Találóa írja emlékirataiban Vetter, hogy „nyomorúságosan végződött a tiszafüredi vizsgálati komédia”. A kormány tekintélyének megvédése érdekében Dembinskinek le kellett mondania; ezt ő Mészáros hadügyminiszter felkérésére el is vállalta, „látván a kormány zavarát s látván talán a jövőendő bajokat, melyek terhe reá nehezułne, míg az engedetlen főnököket fegyverre és ősszmunkálásra szoktathatná”.

Dembinski lemondása után már csak meg kellett erősíteni Szemere döntését Görgey ideiglenes fővezérségéről. Kossuth ezt meg is tette azzal, hogy majd közli a történeket a képviselőházzal, s kéri intézkedései jóváhagyását — ami Debrecenben március 9-én meg is történt.

Kossuth Görgeyről 1849 januárjában és februárjában rendkívül rossz véleménynyel volt. Tiszafüredi döntése homlokegyenest ellenkezik ezzel, de a reggeli elindulás alkalmával tett kijelentésével is. Mi lehet ennek, a szabadságharc további menetére oly döntő következménnyel járó döntésnek a magyarázata? A szabadságharc történetének legutóbbi összefoglalása szerint Kossuth Tiszafüreden azért kényszerült magát „alárendelni a zendülő tisztek akarátának... mert... nem támaszkodhatott a tisztikar ellenében a népre és a nép soraiból kikerült egyszerű honvédekre...” E nézet már kiindulásában is helytelen; Görgeyt és néhány lázadó tisztjét nem lehet a tiszafüredi sereg tisztikarával azonosítani. E tisztikarban még a hadosztályparancsnokok között is akadt valaki: Guyon Richárd alezredes, aki szembeszállt Görgeyvel, s „hadosztálya egységesen mögötte állott”. Az eredmény az lett, hogy Kossuth Guyont Görgey javaslatára Komáromba küldte, Görgey pedig a hadosztályt feloszlatta, és az alakulatokat a hadtest másik három hadosztályába sorolta.

Március 4-én Kossuthnak nem a tisztikarral szemben kellett volna az „egyszerű honvédekhez,” fordulnia, hanem néhány, Görgey befolyásolta tábornokkal és törzstiszttel szemben nyíltan kiállnia és feltárnia a helyzetet a sokszáz, illetve sokezer tiszt és altiszt és a többi tízezer egyszerű honvéd előtt! 1848 szeptemberében, amikor Jellasics betörése és előnyomulása következtében a forradalmat a megsemmisülés fenyegette, Kossuth személyesen szervezte a forradalmi népfelkelést, s Jellasics vert hadával futott ki az országból. Ezt a gyűjtőszavú népvézért azonban hiába keressük 1849 márciusában, s hiába a következő hónapokban. Tiszafüreden Kossuth döntése semmiképpen nem volt forradalmi. A kápolnai csatavesztés és a következő napok visszavonulása miatt nem lehetett Dembinskit választani; az előző hónapok keserves tapasztalatai alapján viszont nem lett volna szabad azt a Görgeyt választani, aki következetesen semmibe vette az Országos Honvédelmi Bizottmányt, aki Kossuth rendeleteire még csak nem is válaszolt, s aki összeesküvést szervezett a törvényes, a kormány bizalmából a sereg élére került főparancsnok meg-

buktatására. Hibás volt ez a döntés, mert Kossuth nem vette figyelembe, hogy a seregben még több más, vezetésre alkalmas tiszt is van; s hogy mennyire hibás volt, azt a következő hónapok eseményei, a tavaszi hadjárat félsikere, a május—júniusi tétlenkedés és végül Világos bizonyította!

Tiszafüredről Dembinski, ez a „becsületes, de az akkori körülményekhez magát alkalmazni nem tudó hadi tekintély” március 9-én Debrecenbe ment, s itt a következő napokban elkészítette főparancsnoki ténykedése részletes leírását Kossuth számára. E jelentés végén, talán éppen a forradalom évfordulóján, március 15-én Görgeyről ezeket írta:

„... Ön mindent elrendezett, egyszer sem kérve ki tanácsomat, és a Magyarországnak ügyére legveszélyesebb embert hatalom és erő tiszttségébe emelte. Adja Isten, hogy ezért ne bűnhődjék súlyosan sem Ön, sem a haza.”

Borus József

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK:

Dembinski fővezérségére l. tölem: Adatok Dembinski fővezérségéhez. Századok, 1961. 2. szám.

Szemere leveleit közli Steier L.: Az 1849-iki trónfosztás előzményei és következményei. Bp. é. n. 107. s. köv. o.

A gyűlés leírása Görgey A.: Eletem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Bp. 1911. I. 244. s. köv. o. Id. Görgey I.: 1848 és 1849-ből. Elmények és benyomások. Bp. 1885. I. 302. o. Szemere B.: Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth. Politische Characterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege. Hamburg, 1853. II. 43. s. köv. o. Steier L.: Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédeztetés visszaemlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadságharcról és a tót mozgalomról. Bp. 1924. 282. s. köv. o.

Windisch-Grätz március 3-i parancsának fogalmazványa Kriegsarchiv Wien, Krieg in Ungarn 1848—49. Hauptarmee unter FM. Windisch-Grätz 1849. 323. a. sz.

Görgeyék Dembinskinél: Dembinski 1849. március 12—16-án Kossuth számára készített összefoglaló jelentése, Országos Levéltár, Dembinski iratok, II. k. 30. sz.

Tóth János főhadnagy jelentése Kossuthnak, Országos Levéltár, Országos Honvédelmi Bizottmány 1849:3604. sz.

Kossuth elindulása és kijelentése, Alföldi

Hírlap, 1849. márc. 7., szerdai száma. Beksics G.: Kemény Zsigmond, a forradalom és a kiegyezés. Bp. 1883. 109. o. Gelich R.: Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben. Bp. 1832. I. 463. s. köv. o. Tiszafüredre l. még Vetter Antal emlékiratainak magyarnyelvű fordítását, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirat-tár. Quart. Hung. 3330. sz.

Beniczky szerepe Steier L.: Beniczky 291. s. köv. o.

Dembinski lemondása, Mészáros L.: Emlék-iratai. Közrebocsátja Szokoly Viktor. Pest, 1881. II. 88. o.

Kossuth tiszafüredi tevékenységére l. még Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány elén. II. rész. Bp. 1953. 590. s. köv. o. Beszámolója a képviselőháznak uo. 609. s. köv. o. — Jelen dolgozat nem részletezi Kossuth politikai helyzetének a békepárt támadásai folytán megnehezülését, erről részletesen l. Andics E.: Kossuth harca az árulók és megalkuvók ellen a reformkorban és a forradalom idején c. tanulmányának „A békepárt Kossuth és a baloldal ellen” c. részét. Kossuth Emlékkönyv. Bp. 1952. II. k.

Kossuth döntésének nem kielégítő magyarázatát adja Spira Gy.: A magyar forradalom. Bp. 1960. 452. o. Guyonra l. Márkus L.: Guyon Richárd. Bp. 1955. 88. s. köv. o. és Görgey A. i. m. I. 258. o.

Dembinskiről Mészáros L. i. m. II. 87. o.

Műemlékek Szolnok megyében

VIII.

Tiszafüred fontos tiszai átkelőhely mellett fekvő régi település. Oskori, népvándorlaskori és Árpád-kori régészeti emlékeit az 1877-ben alapított múzeumi gyűjteménye őrzi. Középkori műemlékei nem maradtak fenn, csak a ref. templom falai őriznek XVI. századi, későgótikus részleteket.

Barokk stílusban épült a 18. században — a műemléki jegyzékben nem szereplő — parochia L-alakú, földszintes, íves tornácos épülete. Nyeregvetős homlokfalán lévő, többszörösen ívelt oromzata feltűnően hasonlít az 1739-ben épült kunhegyesi művelődési otthon oromzatára. (Lásd: Műemlékek Szolnok megyében IV. Jászkunság, 1959. évf. 112. p.)

A klasszicista stílusú kúriái műemléki szempontból a legfigyelemre méltóbbak. Ezeket a múlt század közepe táján épült kúriákat szépen egészítik ki a népi műemlékek sorába tartozó, fehérre meszelt, oszlopos tornácos házak. Részletes ismertetésük Miskolczi—Vargha: A Nagykunság vidék népének építészete című, 1943-ban Budapesten megjelent kötetben található.

Kiss Pál Múzeum épülete, volt Lipcsey-kúria, Tiszafüred, Rozmaring utca. (Helyrajzi száma: 1012) Műemlék. Klasszicista stílusban épült 1840 körül. Eredetileg földszintes, 7 tengelyes épület volt. Közepén négyoszlopos oromzatos előugró résszel, úgynevezett középrizalittal. A szélső oszlopai kettősek. Az épület hátsó oldalán végig oszlopsoros tornác húzódik. A 7 oszlop közül a két szélső kettős. A falon 1902-től egy fekete márványtábla örökíti meg azt aényt, hogy falai között tartózkodott az 1848/49-es szabadságharc idején Kossuth Lajos is. Az emléktábla szövege: „E HÁZBAN LAKOTT KOSSUTH LAJOS 1849. MÁRCZIUS 4-ÉN ÉS 5-ÉN. ITT TANÁCSKOZOTT HADSEREGÜNK FŐTISZTEIVEL SZABADSÁGHARCUNK HADI TERVÉRŐL. E NAPOKAT KÖVETTEK HONVÉDSÉGÜNK FENYES GYŐZELMEI ÉS AZ ELLENSÉGES HADSEREGNEK HAZÁNKBÓL KIÜZETÉSE. EZ EMLÉKTABLÁT EMLTEL TISZAFÜRED KÖZÖNSÉGE A KOSSUTH LAJOS SZÜLETÉSÉNEK 100-IK ÉVFORDULÓJÁN; 1902. SZEPTEMBER 14-ÉN”.

Ezt a műemlékileg és történelmileg egyaránt jelentős épületet az 1909 utáni években a jobbszárnyon megtoldották egy alacsonyabb résszel, amely nem is terjed ki az épület egész szélességére. S így különösen az épület hátsó, oszlopsoros oldalát nagyon elrontották.

Az épületnek múzeumi célra történő felhasználása igen szerencsés megoldás. A Tiszafüredi Járási Tanács részben tataroztatta is az épület külső részeit. Helyes volna, ha a múzeum — az egész épület birokában — a tetőzet rendbehozása után a műemlékileg kifogásolt részt is szakszerűen helyrehoznáná, hogy a múzeum gyűjteményanyaga és kiállításai megfelelően elhelyezhetők legyenek benne. A környezet parkosításával, a meglévő néhány szép fa kiegészítésével Tiszafüred egyik legszebb részletévé lehet kifejleszteni a környéket; mivel a Tanács tervei szerint szabadtéri színpad, uszoda és kultúrpark kap helyet mellette.

Kaposvári Gyula

A tiszafüredi Kiss Pál Múzeum épületének (volt Lipcsey-kúria) nyugati hömlökzati.
(Fénykép Genthon István „Magyarország művészeti emlékei” című művének
II, kötetéből.)

A Simazin és Atrazin alkalmazásáról Szolnok megyében

Hazánkban a kukorica termesztésének korábban is nagy jelentősége volt, s ez az utóbbi években még nőtt. Ebből kifolyólag nagy érdeklődés kíséri a kukoricatermesztés új technológiájának kialakítását, melynek egyik lényeges része a vegyszeres gyomirtás térhódítása. A vegyszeres gyomirtás alkalmazása lehetőséget ad a munka termelékenységének növelésére és az önköltség csökkentésére.

E rövid cikk keretében a *Simazin* és *Atrazin* alkalmazásának lehetőségéhez kívánok hozzászólni a Szolnok megyei csapadékviszonyok szempontjából vizsgálva a kérdést.

Mindkét vegyszer szuperszelektív; az ún. klóraminotriazin vegyületek csoportjába tartoznak. Hatásukat mint asszimiláció-gátló vegyszerek fejtik ki. A hazai kísérletek alapján ismert, hogy miután a gyökérrendszeren át a növénybe kerülnek, bizonyos mennyiség felhalmozódása után biokémiai zavarok következnek be. Lényegében a cukorképződés szenved gátlást. Mivel a vegyszert a növények a gyökereken keresztül veszik fel, azt a talajba kell juttatni, abba a zónába, ahol a gyökerek többsége helyezkedik el.

Az eddig említettekben látható, hogy a vegyszerek sikeres alkalmazását sok tényező befolyásolja. Ezek közül a legalapvetőbbek a következők: 1. a gyomflóra nagysága és összetétele; 2. a talaj típusa és kultúrállapota; 3. a csapadékviszonyok alakulása; 4. az alkalmazás technikája.

Ezek közül most csak a csapadékviszonyokkal foglalkozom, mert úgy vélem, hogy megyénkben ez a tényező nem minden esetben teszi lehetővé bármely vegyszer alkalmazását.

Az elemzés alapjául az FM ÁGF által kibocsátott anyagot veszem alapul, mivel megítélésem szerint összefoglalóan és széles tapasztalatok alapján ismerteti a kérdést.

Eszerint a *Simazin* és *Atrazin* sikeres alkalmazásának — csapadék vonatkozásában — az a feltétele, hogy meglegyen a bemosó csapadék és a tavaszi-nyáreleji szűkecses csapadékmennyiség.

A bemosó csapadékon azt az egy alkalommal lehulló csapadékmennyiséget értjük, amely a vegyszert 5—10 cm mélyre bemossa a talajba. Ez a mennyiség különböző talajtípusokon általában az alábbi:

Talajtípus	Simazin	Atrazin
Barna homoktalaj	9—12 mm	7—10 mm
Homokos vályogtalaj	12—15 „	10—12 „
Középkötött vályog és mezősegi talajok	14—18 „	11—14 „
Kötött vályog és általában kötött talajok	18—22 „	14—18 „

A tavaszi és nyáreleji csapadékmennyiségen az április, május és június hónapokban leesett csapadékmennyiséget értjük, ami legalább 150—180 mm legyen. Ennél kevesebb csak akkor elegendő, ha a bemosó csapadék a vegyszer kipermetezése után 1—2 héten belül lehullott.

A továbbiakban vizsgáljuk meg e szempontból a csapadékviszonyok alakulását Szolnok megyében. Alapul 10 évi (1951—1960) adatokat vettem Karcagról, Kisújszállásról és Tiszaórszról, valamint 4 évit (1957—1960) Szolnokról.

Az 1. sz. táblázat mutatja, hogy a 34 megfigyelés átlagában hány áprilisban, illetve májusban volt meg a 7, 10, 12 és 14 mm-es, illetve azon felüli napi csapadék.

1. sz. táblázat.

H ó n a p	7 mm és afeletti napi csapadék		10 mm és afeletti napi csapadék		12 mm és afeletti napi csapadék		14 mm és afeletti napi csapadék	
a 3 4 e s e t b ől								
Április	32	94,1 ⁰ / ₀	17	50,0 ⁰ / ₀	12	35,3 ⁰ / ₀	8	23,3 ⁰ / ₀
Május	29	85,3 ⁰ / ₀	26	76,4 ⁰ / ₀	25	73,5 ⁰ / ₀	19	55,8 ⁰ / ₀

A 2. sz. táblázat azt mutatja, hogy április és május hónapokban együttvéve hány esetben volt meg a bemosó csapadék.

2. sz. táblázat.

H ó n a p	7 mm és afeletti napi csapadék		10 mm és afeletti napi csapadék		12 mm és afeletti napi csapadék		14 mm és afeletti napi csapadék	
a 3 4 e s e t b ől								
Április—május	34	100 ⁰ / ₀	28	82,4 ⁰ / ₀	26	76,4 ⁰ / ₀	23	67,6 ⁰ / ₀

A bemosó csapadék alakulása után nézzük meg a tavaszi, nyáreleji csapadékmennyiséget. Április, május, június hónapokban az előbb említett helyeken az alábbi csapadékmennyiség hullott:

Karcag	1951—1960	1745,7 mm : 10 = 174,5 mm
Kisújszállás	1951—1960	1780,3 mm : 10 = 178,0 mm
Tiszaórs	1951—1960	1853,8 mm : 10 = 185,3 mm
Szolnok	1957—1960	623,5 mm : 4 = 155,3 mm

Elemezve az adatokat a következő megállapításokat tehetjük:

1. Megyénk talajféleségeinek többsége kötött vagy erősen kötött talaj. Ezért a szükséges bemosó csapadék megyénkben általában 12 és 14 mm vagy afelett szükséges. Ez a csapadékmennyiség az évek többségében megvan.

2. A lazább talajokon a szükséges bemosó csapadék szinte minden évben megvan, ami a vegyszerek alkalmazását biztonságossá teszi.

3. A szükséges tavaszi-nyáreleji 150—180 mm csapadék 10 év átlagában megvan, azonban egyes években nagy az eltérés az átlagostól. Pl. Karcagon az említett 10 év alatt az április—május—júniusi együttes legkisebb csapadék 82,6 mm (1952) és a legnagyobb 339,1 mm volt (1954).

4. A csapadékviszonyok alapján tehát előtérbe kerülnek azok a vegyszerek, amelyek kevesebb csapadékmennyiséget igényelnek. Ugyancsak foglalkozni kell a vegyszerek kipermetezésének idejével is, hogy azok a téli, illetve koratavaszi csapadékokkal a talajba mosódhassanak. Az elemzés, de a gyakorlati tapasztalat alapján is megállapíthatjuk, hogy az *Atrazin* alkalmazása megyénkben biztonságos, a *Simaziné* pedig az évek többségében biztonságos.

5. Öntözéses termesztés mellett mindkét vegyszer biztonságosan alkalmazható.

Sári Mihály

Az öntözhető területek talajerővisszapótlása másodvetésű zöldtrágyanövényekkel

1. Az öntözött talajok trágyázásának jelentősége

Az öntözött területektől kimagasló terméseket csak az esőben lehet elérni, illetve az öntözővíznek kedvező határfoka csak akkor jelentkezhet, ha az alapvető agrotechnikai műveleteken kívül a talaj kielégítő szervesanyagutánpótlásáról, trágyázásáról is gondoskodás történik.

A trágyázás célja kettős: egyrészt a talaj szükséges táplálóanyag-tartalékának pótlása, másrészt a termékenység kémiai feltételeinek szabályozása. Ezenkívül a trágyázás további feladata a táplálék oldódó elemeinek — a különböző mikroorganizmusok bevonásával, illetve tevékenységüknek serkentésével — mielőbbi átalakítása szervesanyagokká.

Mivel kellő tápanyagellátás esetében az öntözött területeken a nem öntözött talajok termésének 150—200%-át lehet betakarítani, ezért fokozott gondot kell fordítani a talaj termőerejének fenntartására, illetve növelésére. Az ezirányú kutatómunka eredményei, valamint a gyakorlati tapasztalatok alapján az öntözött területeknél átlagosan az évi 60 q/kh istállótrágya-felhasználás alapvető követelmény.

Sajnos, öntözőüzemeink ezen követelménynek az alacsony állatsűrűség — 8—12 kh szántóra jut egy számosállat — miatt nem tudnak eleget tenni. Ezért mindaddig, amíg az öntözőüzemek állatsűrűsége a kívánatos szintet — 2—3 kh-ra jusson egy számosállat — el nem éri, a talajerővisszapótlást zöldtrágya-növények beiktatásával lehet megoldani, különben az öntözés termésköszítő hatása teljesen nem érvényesül, sőt szakszerűtlen öntözés esetén esetleg talajleromlás is bekövetkezhet. Mivel az öntözésre berendezett területeken az aszálykárak teljes egészében megszüntethetők, illetve a növények vízszükséglete optimális mértékben kielégíthető, a zöldtrágyanyerésre alkalmas növények másodterményként még a rendszeresen aszályújtotta vidékeken is — ahol e nélkül a kettős termesztés csaknem minden évben eredménytelen — sikerrel termesztethetők. Éppen ezért az öntözésre berendezett területeken a másodnövények termesztését elsősorban a talajerővisszapótlás szolgálatába kell állítani, tehát zöldtrágyanyerésre alkalmas növényeket kell termesztetni.

2. A zöldtrágyázás biológiai és vízgazdálkodási kihatása

A zöldtrágyák a talaj könnyen bomló humusz anyagait gyarapítják ugyan nagyobb mértékben, tartós humusz anyagokat viszont csak kis mértékben nyer belőlük a talaj, mégis a talajok termékenységének fenntartásához, sőt fokozásához nagy mértékben hozzájárulnak, különösen akkor, ha egyidejűleg műtrágyákkal ásványi

tápanyagokat is juttatunk a talajba. A zöldtrágyák alakjában alászántott nagymennyiségű szár- és levéltömeg, nem különben a zöldtrágyanövény gyökérzete a talajban élő mikroszervezeteknek bőséges táplálékot nyújt, s ezzel a talaj biodinamikája élénkebbé válik. Az élénkebb biodinamika eredményeként még az egyébként ún. tevéketlen talajok tápanyagszolgáltató képessége is megjavul, mert a nagytömegű szervesanyag lebontása során keletkező szerves savak és széndioxid az ásványi részek mállását jelentősen fokozzák.

A zöldtrágyázás tehát egymagában főleg a talaj nyeréstápanyag-tökéjét mobilizálja, de nemcsak a feltalajban, mert a zöldtrágya céljára használt növények legnagyobb része, így a pillangócsok és a napraforgó négyen gyökerező és a talaj mélyebb szintjeiből is táplálkozó növények. A mélyebb rétegekből felvett ásványi tápanyagok a szervesanyag lebontása során a talaj felső — biológiailag aktív szintjét — gazdagítják. Ezzel a természetes tápanyagmozgósító folyamattal azonban csak kivételes esetekben elégecsenünk meg. Általában a zöldtrágya-növény alá, vagy után foszforsav-, káliumban szegény talajokon pedig kálium-műtrágyákat is kell adagolnunk, hogy ne egyccül a talaj ásványi tápanyagkészletére legyen utalva a talaj mikroflórája és a természetendő kultúrnövény. Ha viszont nem pillangós virágú növényt (napraforgót, fehérmustárt) természetünk zöldtrágya céljára, mind a zöldtrágya növénye alá, mind a zöldtrágya-növény után — a leszántásra kerülő szervesanyag mennyiségétől függő mértékben — nitrogénműtrágyázásra is szükség van.

Gyűrés és Kreybig szerint a napraforgó-zöldtrágyának jelentős szerepe van a talajok vízgazdálkodásának megjavításában is. Még szikeseken is gyakran áttöri a nem túl vastag akkumulációs szintet — ha az a repedéseken átnedvesedett —, s ezzel egyrészt a talaj drénviszonyait és beázását, másrészt az utána következő növény gyökérlehatolási lehetőségeit is megjavítja. Hasonlóan mélyíti az átnedvesedő réteget a napraforgó az ugyancsak kedvezőtlen vízháztartási adottságokkal rendelkező réti agyag talajokon is.

Ezen megállapításokat alátámasztják *Rotmistroff* gyökérvizsgálati eredményei is. *Rotmistroff* úgy találta, hogy a talaj tömörsége — ha elég nedves és megfelelő légtartalmú — nincsen befolyással a gyökérzet fejlődésére. *Kreybig* hazai kísérletei és megfigyelései során az is beigazolódott, hogyha valamelyik szint kémiai vagy fizikai adottságai nem megfelelőek, akkor a gyökérzet fejlődése már rendellenes. Ha a talajban lefelé haladva különböző nedvességtartalmú vagy különböző kémiai tulajdonságú rétegek következnek, akkor a nedvesebb vagy jobb tulajdonságú szintekben a gyökérzet sokkal tovább fejlődik, különösen pedig sok hajszálgyökér képződik, míg a szárazabb vagy hibás rétegekbe csak az erőteljes gyökerek hatolnak le. *Rotmistroff* adatai szerint legmélyebbre hatolnak a napraforgó és takarmányrépa gyökerei (140 cm), míg a len, mák, borsó, bab gyökerei csak 100 cm-ig jutottak le. Hazai gyökérvizsgálatok eredményei (*Kreybig*) és a nagyszámú megfigyelések adatai arra mutatnak, hogy nálunk a kultúrnövények gyökerei általában sokkal mélyebbre hatolnak, ha ennek a talajadottságok megfelelnek és az időjárási viszonyok ezt lehetővé teszik, mint az egyébkénti időjárási viszonyok mellett. Így pl. a napraforgó nálunk 250—280 cm mélyre is lehatol.

A napraforgó éppen ezen tulajdonságánál fogva a szikes vagy szikesedésre hajlamos és rosszul művelt (eketalpréteg) talajokon mint zöldtrágya igen nagy jelentőségű.

3. A másodvetésű zöldtrágyanövények termesztésének jelentősége

Napraforgóval a gazdaságos zöldtrágyázást másodterményként, tarlóvetéssel oldhatjuk meg. Jóllehet a másodnövények beiktatásával változatlan termőterületen a termés nagymértékben növelhető, mégis a Tiszántúlon a másodnövények vetésterülete ma is csekély annak ellenére, hogy a nagyüzemi gazdálkodás, a kettős termesztés feltételeit is elősegíti. Ennek oka a termesztési adottságokban, főként pedig a tenyészidő csapadékmennyiségének és eloszlásának gyakran kedvezőtlen alakulá-

sában keresendő. Végső fokon ugyanis a sikeres másodtermesztést az éghajlati tényezők döntenek el. Példaként megemlítem Kisújszállás csapadék- és hőmérséklet-átlagadatait:

30 éves átlag	508 mm	10,5 C°
10 éves átlag	479 mm	11,3 C°
Június 1—szept. 30-ig	212 mm	20,0 C°
Július 15—szept. 30-ig	121 mm	21,2 C°

Azokon a tájegységeken tehát, ahol a nyári aszálykárrok rendszeresen jelentkeznek (pl. a Nagyalföld), a másodnövényeknek nagyobb területen való termesztése (az elővetemények célszerű megválasztása nélkül) nem volna helyes. Ezekben a vidékeken, tájegységeken az eredményes másodtermesztés — különösen későbbi elővetemények után — csakis öntözéssel oldható meg.

Szolnok megye igen kedvező öntözési adottsága és főként közel 100 000 kh öntözésre berendezett, illetve öntözhető területe nemcsak lehetővé, hanem egyben szükségsszerűvé teszi a másod-, különösen pedig a zöldtrágyanövényeknek kiterjedtebb területen való termesztését.

Ha a jövőben ténylegesen rátérünk a rizses vetésforgók bevezetésére, és azok összeállítása során figyelemmel leszünk a másodtermények termesztési feltételeire, úgy hétszakszasos vetésforgó esetében (ezidőig ez látszik legcélszerűbbnek) az őszi búza után (14,0%-on) sikerrel termeszthetünk másodvetésű zöldtrágyát. A zöldtrágyanövények termesztése ezenkívül, főként a rizses vetésforgók bevezetéséig az ugar évében, illetve a tereprendezés időszakosa alatt (előtte vagy utána) is megoldható. A zöldtrágya-növények másodvetéseinek kiterjesztésével a megfelelő mennyiségű és minőségű műtrágyák hozzáadásával, valamint a fűvesheréseknél két évi termesztésével megoldást nyerne a rizssel hasznosított területek szervesanyag-visszapótlása. A szántóföldi vetésforgóknál pedig a tápanyagvisszapótlást a zöldtrágyának kisadagú istállótrágyával való kiegészítésével oldhatjuk meg.

Öntözéses gazdálkodás esetében főként a másodterményként vetett, nagy tömeget adó, a vizet jól megháláló zöldtrágyanövények jöhetnek elsősorban számításba. Mint-hogy a másodvetésű zöldtrágyanövényeket csak késő ősszel szántjuk alá, és szervesetlen trágyákkal is kiegészíthetjük őket, a vetésforgóban a kapásnövények elé iktassuk be termesztésüket. A gazdaságosság elvének érvényesítése miatt az üzem távolabbi tábláin vezessük be a zöldtrágyanövények termesztését. Ezáltal ugyanis az istállótrágyaszállításnál szükséges gépi és fogatos erő jelentős mértékben csökkenthető.

Mivel az öntözőgazdaságokban a növények fejlődéséhez nélkülözhetetlen víz rendelkezésre áll, a későn lekerülő elővetemények után (őszi búza, árpa) is sikerrel vethetünk zöldtrágya-másodnövényeket, mert ezeknek késő őszi betakarítása nem terheli az üzem szállító kapacitását.

4. A másodvetésű zöldtrágyanövények agro- és öntözéstechnikája

A másodvetésű öntözött zöldtrágyanövények termesztésével a Kisújszállási Kísérleti Gazdaságban 1950 óta foglalkozunk meszezéssel javított mésztelen savanyú szikes talajon. A kísérleteket 1950—51-ben két kh-as, míg a későbbi években 20 kh kiterjedésű üzemi táblákon is beállítottuk.

A vetőágyat leginkább tarlóhántós betétes ekével, illetőleg egyirányú tárcsával állítottuk elő. Így aránylag kevésbé hantos-rögös magágyat kaptunk, ezenkívül a munkafolyamat is gyorsabb volt, mint a közönséges ekével történő szántással. A kisebb szintkülönbségek megszüntetése miatt vetés előtt a talajt az előző művelésre kereszt vagy átlós irányban talajjegengető szánnal járattuk meg. Mivel a zöldtrágyanövényeket általában gabona- vagy dupla gabonasortávolságra szokás vetni, ezeket a kultúrákat legelősebben és legtökéletesebben sávcsörgedeztető módszerrel tudjuk megöntözni. Ennek érdekében vetés előtt — 8—12 m szélességben — ki kell képezni

az ún. terelő töltéseket, melyeknek segítségével biztosítható az egyenletes vízzétosztás. A terelő töltések kihúzása után következik a vetés, ennek befejezése után az ideiglenes csatornák kiképzése.

Az ideiglenes csatornák kihúzása után azonnal öntözünk, hogy a másodnövények rendelkezésére álló rövid (70—80 nap) tenyészidőt ok nélkül ne szűkítsük. Az öntözés előtt célszerű megállapítani az adagolandó vízmennyiséget. Általában egy-egy öntözés alkalmával a talajt 30—40 cm mélyen kell átnedvesíteni, hogy a gyökérréteggel sűrűn átszőtt réteg kellő nedvességgel rendelkezzen. A mélyebben történő öntözés nem kívánatos, mert az öntözés után előforduló természetes csapadékot a talaj már nem tudja tárolni, s ennek következtében a talaj felületén vízállások keletkeznek, ami a növény kipusztulását okozhatja.

Kísérleteink adatai szerint 1 cm vályogtalaj átnedvesítéséhez 1,8—2,2 mm, míg kötött 1 cm-es talajréteghez 2,5—3,3 mm víz szükséges. Ennek alapján 30 cm-es talajréteg átnedvesítéséhez 70, illetőleg 100 mm öntözővíz kell. Amennyiben a talaj repedezett, a közölt értéknél jóval nagyobb vízfelhasználásra van szükség. A nagy vízszükségletből következik a másodvetésű növények sávcsörgedezett öntözésének előtérbe való helyezése.

A sűrűvetésű zöldtrágyanövényeket közvetlenül a vetés után és ezt követően a talajnedvesség figyelembevételével 2—3 ízben kell öntözni. A sűrűvetésű napraforgó pl. az öntözést a szárbaszökés időpontjában hálálja meg legjobban. Ezért öntözését lehetőleg e fejlődési szakaszban végezzük el. Az öntözés gyakorlati kivitelezése akkor helyes, ha a terelő töltések között mozgó víz magassága az 5—6 cm-t nem haladja meg. Ha a sávon belül ellenesés is van, akkor az ideiglenes csatornából a vizet mindig a sáv legmagasabb részénél kell kiengedni. A sűrűvetésű másodnövények öntözését lehetőleg szeptember elején be kell fejezni, hogy azok betakarítását, illetőleg a terület őszi mélyszántását időben és jóminőségben lehessen elvégezni. Ettől eltekintve a későbbi öntözések hasznosulása már nem is kedvező, mert a növény transzpirációja már csökken, tehát a talaj nedvességkészletét nem tudja kihasználni.

A zöldtrágyának vetett másodnövények mind az alap, mind a kiegészítő műtrágyázást meghálálják. Legjobban a tenyészidő alatt — szárbaszökéskor — adott nitrogén-műtrágyát hasznosítják. A műtrágyának oldatba való vitelét a kiszórás utáni öntözéssel lehet biztosítani. Eddigi ezirányú kísérleteink szerint a napraforgó zöldtömegét 50—60 kg/kh kiegészítő trágyázással átlagosan 18—20%-kal sikerült növelni.

5. Zöldtrágyanyerésre alkalmas növények

Öntözéses kísérleteink során — az öntözetlen tapasztalatok alapján — ezideig zöldtrágyanyerés céljából a napraforgót, napraforgó + Viktória-borsót, szegletes ledneket, egyéves somkórót, fehérmustárt és zabosbükkyönt természetünk. Az említett növényeket gabonaszortávolságra — a napraforgót gabona és dupla gabonaszortávolságra — vetettük el. A napraforgó esetében többéves kísérleti eredményeink azt igazolják, hogy a napraforgó gabonaszortávolsággal nagyobb és jobb minőségű zöldtömeget szolgáltat, mint a szélesebb szortávolság esetében.

A zöldtrágya céljából termesztett másodnövényként üzemi keretek között csak őszi búza, míg a kispárcellás kísérletekben az őszi búza kivül egy-egy évben őszi és tavaszi árpa, valamint zab is szerepelt, a különböző előveteményeknek a másodnövények termésére gyakorolt hatásának megállapítása céljából. A vetés időpontja az elővetemények szerint VII. 21. és VII. 31. között, míg a tenyészidő az elővetemények lekerülési, illetve zöldtrágyanövények leszántási idejétől függően 70—89 nap között változott. Az őszi búza után, mint a másodvetésű zöldtrágyanövények számára legnagyobb vetésterülettel bíró növény után átlagosan 76 nappal számolhatunk. Mivel a zöldtrágyának használt növények a — 1 C° körüli hőmérsékleten nem olyan érzékenyek, mint pl. a másodvetésű silókukorica, csalamádé vagy cirok, ezért alászántásukat október hó közepéig végezhetjük. A kisújszállási meteorológiai álló-

más adatai szerint a korai fagyok október 7. után rendszerint beköszöntenek. Ezek a kezdeti fagyok a zöldtrágyanövényekre általában még nem veszélyesek, azonban a későbbi időpontban jelentkező -3 , -4 C°-on aluli hőmérséklet már jelentős terméskiesést okoz. Ettől függetlenül a napraforgó legmegfelelőbb leszántási ideje a bimbózás körüli fejlődési stádium, mert a nagy zöldtömeg mellett, ezen időszakban a legkedvezőbbek a növény kémiai összetevői.

A zöldtrágyanyerés céljából hétféle növényt, illetve keveréket próbáltunk ki. A tisztavetésű borsófélék, a fehér mustár és az egyéves somkóró a hozzáfűzött reményeket — az öntözetlen természetéből következtetve — nem váltották be. Kis termésük (51—62 q/kh zöldtömeg), valamint a kelesztő öntözéssel szembeni túlzott érzékenységük miatt öntözött viszonyok közötti természetük nem vált be. Ugyanakkor tisztavetésű sűrűsoros napraforgó a tíz év átlagában az előbbieket termésének négyeszeresét adta. A kísérletekben szereplő zöldtrágyanövények évenkénti földfeletti zöldtömege az alábbiak szerint alakult.

Termesztett növény	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	Átlag
Nforgó 12 cm	236	210	238	223	170	197	158	227	184	196	204
„ „ + N	—	—	274	254	—	265	—	264	—	—	264
„ 24 cm	—	—	190	208	—	145	—	—	—	—	181
„ „ + N	—	—	240	231	—	—	—	—	—	—	235
Nforgó + Vborsó	—	—	186	—	164	158	—	—	—	—	165
Fehérmustár	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52
Somkóró	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51
Szegl. lednek	—	62	—	—	37	—	—	—	—	—	50
V.-borsó	63	60	—	—	—	—	—	—	—	—	62
Zabosbükköny	—	—	130	—	—	—	—	—	—	—	130

A kimutatás adatai szerint a napraforgó zöldtömegét az 50—60 kg/kh N kiegészítő trágyázással 12—27%-kal sikerült növelni. A 12 cm-es sortávolságra vetett napraforgó álagosan 15%-kal többet termelt, mint a 24 cm-re vetett napraforgó, a napraforgó + Viktória borsós keverék termését pedig 28%-kal haladta meg.

Tízéves kutató munkánk során egyértelműen beigazolódott, hogy öntözéssel az aprómagú növények, valamint a borsófélék kielégítő terméseredményt nem adnak, illetve az öntözést nem hálálják meg kellően. Ugyanakkor a napraforgó nagy zöldtömege, valamint az öntözéssel szemben tanúsított kisebb érzékenysége miatt az öntözött területek legmegfelelőbb zöldtrágyanövényének bizonyult.

6. A zöldtrágya-másodnövények trágyahatása

A zöldtrágyanövények tényleges értékét az utónövények termésére gyakorolt hatása szabja meg, illetőleg ennek alapján lehet megállapítani az istállótrágyához viszonyított értéküket. A legnagyobb tömeggel fizető zöldtrágyanövények trágyahatásának megállapítása céljából utóhatásvizsgálatokat végeztünk. A zöldtrágyanövényeknek és azok kezeléseinek trágyahatását 300 q/kh istállótrágyamennyiséggel hasonlítottuk össze. Egyébként öntözött körülmények között a Kisújszállási Kísérleti Gazdaságban 4 évenként általában ilyen istállótrágyamennyiséget szoktunk felhasználni.

A zöldtrágyanövényeknek istállótrágyával való összehasonlítását két igen eltérő természetű — rizsszel és szántóföldi — növényekkel mutatom be. Az utóhatásvizsgálat több évre terjedt ki. A rizs utónövénnyel beállított kísérlet három éven keresztül — 1952—1954. évben — folyt. A szántóföldi növényekkel — kukorica, takarmány-

keverék + másodvetésű kukorica és borsó — az utóhatásvizsgálat ugyancsak három évben keresztül történt.

A rizzzel végzett trágyahatás-vizsgálat a következő szervestrágyamennyiségek alászántásával, illetve évenkénti műtrágyakiegészítéssel történt:

K e z e l é s	Leszántott trágyamennyiség		Műtrágyakiegészítés	
	q/kh	kg/kh	1952 években	1953 kg kh
1. Napraforgó zöldtrágya	210	200 P	P 200	P 300
		200 N	N 100	N 100
			K 100	K 100
2. Viktória borsó zöldtrágya	60	200 P	P 200	P 300
		100 N	N 100	N 100
			K 100	K 100
3. Szegleteslednek zöldtrágya	62	200 P	P 200	P 300
		100 N	N 100	N 100
			K 100	K 100
4. Istállótrágya	300		P 200	P 300
			N 100	N 100
			K 100	K 100

(Megjegyzés: P = síma szuperfoszfát, N = pétió, K = 40%-os kálisó. A rizsfajta mindhárom évben Precoce Allorio volt. Barnulásos — bruzone — megbetegedés egyik évben sem fordult elő. Éppen rezisztens volta miatt vetettük ezt a fajtát.)

Az egyes trágyázási kezelésekkal az első évben igen eltérő tápanyagmennyiségeket vittünk a talajba. Legtöbb hatóanyagot a 300 q istállótrágya tartalmazott, ezt követően pedig a műtrágyákkal kiegészített napraforgó-kezelés. A különböző kezeléseket a második évtől azonos feleségű és mennyiségű műtrágya-dózisban részesültek.

Az egyes kezeléseket után a rizs évenkénti termése a következőképpen alakult:

K e z e l é s	A r i z s t e r m é s e			Összesen q/kh	Arányszám %
	1952.	1953.	1954.		
	években q/kh				
1. Napraforgó	22,2	23,9	18,3	64,4	86
2. Viktória-borsó	20,8	27,9	16,5	65,2	87
3. Szegletes lednek	24,0	26,7	16,4	67,1	89
4. Istállótrágya	26,7	30,0	18,5	75,2	100

A három évi összevont terméseredmény alapján a műtrágyákkal (első évben) kiegészített zöldtrágyanövények hatásfoka mindössze 13%-kal maradt a 300 q/kh-val istállótrágyázott kezelés hatásfoka mögött. Az istállótrágyázott kezelés három évi rizstermése 10 q/kh-val haladta meg a zöldtrágyázott kezeléseket termését. A különböző zöldtrágyanövények után vetett rizs három évi termése csaknem azonos volt.

A rizs évenkénti termésalakulását vizsgálva, legnagyobb termés a második évben volt. Az egyes évek közötti terméseredményeknél a rizsnél általában tapasztalható nagy termésszűkülés — a nagyobb műtrágya-dózis használata ellenére — ugyan csak megvolt.

A zöldtrágyanövények után a három év átlagában elért 22 q/kh rizstermés igen jónak mondható, és arról tanúskodik, hogy a rizs egyéb szántóföldi növényeinkhez hasonlóan a bő tápanyagellátást rendkívül meghálálja. Tehát a rizs átlagtermésének növelésére a rizses vetésszűkülés bevezetése mellett a zöldtrágyanövények ilyen irányú kiterjesztésével nyílik legnagyobb lehetőségünk. Ezért érthető, hogy az olaszok a rizs zöldtrágyázását miért helyezik előtérbe.

A szántóföldi növényekkel végzett trágyahatásvizsgálat a következő kezeléseket beállításával történt:

Kezelés	leszántott zöldtrágya- mennyiség q kh
1. Napraforgó, kezeletlen	170
2. Napraforgó vetése előtt 150 q/kh istállótrágya	254
3. Napraforgó leszántásakor 150 q/kh istállótrágya	178
4. Borsós napraforgó leszántásakor 300 kg/kh szuperfoszfát + 100 kg kh pétisó	164
5. Szegletes lednek leszántásakor 300 kg/kh Sp	37
6. Istállótrágya 300 q/kh	

A második és harmadik évben a fenti kezelések talajába vetett növények azonos műtrágyakiegészítésben részesültek. A tak.-keverék alá 100 kg/kh pétisót, a másodvetésű kukorica alá 150—150 kg/kh szuperfoszfátot és pétisót, míg a borsó alá 200 kg/kh szuperfoszfátot adtunk.

Az egyes kezelések utónövény-termésének összehasonlíthatóságáért a terméseredményeket gabonaegységre számítottuk át, mivel erre a célra ez az összevetési alap felel meg leginkább. Ennek alapján a gabonaegységre átszámított kezelések kat. holdankénti termése a következőképpen alakult:

Kezelés	1955. kukorica	1956. tak. keverék + másodv. kuk.	1957. borsó	Össze- sen	Arány- szám %
1. 170 q/kh napraforgó kezeletlen	30,6	6,7 + 14,8 = 21,5	9,5	61,6	70
2. 150 q/kh istállótrágya 254 q/kh napraforgó	34,8	15,3 + 17,1 = 32,4	10,1	77,3	87
3. 178 q/kh napraforgó + 150 q/kh istállótrágya	36,3	16,9 + 19,7 = 36,6	11,0	83,9	95
4. 164 q/kh borsós napraforgó + 300 kg/kh SP + 100 kg/kh P	37,6	13,3 + 16,5 = 29,8	10,6	76,0	88
5. 37 q/kh sz. lednek + 300 kg/kh Sp	41,2	11,0 + 15,0 = 26,0	9,8	77,0	87
6. 300 q/kh istállótrágya	42,0	16,8 + 18,0 = 34,8	11,4	88,2	100
Á t l a g :	37,1	15,3 + 16,9 = 30,5	10,4	77,7	

(Megjegyzés: a gabonaegységre átszámított értékekben a szár-, illetve a szalma-termés nem szerepel.)

Az egyes kezelések utónövényeinek három évi összevont termését vizsgálva kiténik, hogy a napraforgó leszántása után adott 150 q/kh istállótrágyás kezelés termése mindössze 5%-kal maradt a 300 q/kh istállótrágyában részesített kezelés termése mögött. A többi kiegészítő trágyázásban részesített kezelés utónövényei átlagosan 13%-kal kisebb értéket adtak, mint az istállótrágyázott kezelés. A magában leszántott napraforgó-zöldtrágya utónövényeinek termése viszont 30%-kal volt kevesebb az istállótrágyázott talajba vetett növényeknél. A magában alászántott napraforgó és a kiegészítő trágyázásban részesített kezelések közötti terméskülönbség 19%, míg az utóbbiak és az istállótrágyázott kezelés között a különbség 11%. Tehát a szerves és szervesen trágyázott kiegészített zöldtrágyák hatásfoka 5—13%-kal volt kisebb, mint az istállótrágyáé.

A kísérlet eredménye alapján a nagyobb termések elérése érdekében a termesztett zöldtrágyanövényeket kiegészítő trágyákkal kell alászántani, illetve a nagyobb hatásfok elérése céljából a zöldtrágyák alászántása alkalmával kisadagú istállótrágyát használnunk. Ezáltal nagyobb területen lehet a teljes istállótrágyázás hatásfokát megközelíteni. A másodvetésű zöldtrágyanövények istállótrágyával vagy műtrágyákkal kiegészítve az öntözőgazdaságok talajerőutánpótlásában tehát döntő fontosságúak,

7. Összefoglalás

Az öntözőgazdaságok jelenlegi szűkös istállótrágya-termelését, illetve az öntözött talajok fokozottabb tápanyagigényét másodvetésű, elsősorban napraforgó-zöldtrágyanövények termesztésével meg lehet oldani. Különösen a rizstermesztő gazdaságokban fontos e módszer bevezetése, ahol ezáltal a fekete ugar is megszüntethető, továbbá a sűrűvetésű napraforgóval a vízgyomok is igen eredményesen irthatók. Az aprómagvú, az öntözés következtében hamar bekövetkező talajlevegőtleneségre érzékenyebb növények termesztése nem ajánlatos.

A napraforgó legtöbb és legjobb zöldtömeget 12 cm sortávolsággal adja. Nagy nyersrost-tartalma miatt leszántását a virágzás kezdeti állapotában kell elvégezni, amikor nagy tömege mellett még a C/N arány is kedvező. A nagy tömeget adó nitrogénben szegény napraforgó után ugyanis csak az esetben lehet kiemelkedő termést elérni, ha a lebontási folyamatok kedvezőbb lefolyása érdekében elegendő mennyiségű nitrogéntartalmú műtrágyákat használunk.

Az adagolandó nitrogénmennyiséget a leszántásra kerülő zöldtömeg határozza meg. Kísérleteink szerint 150—200 q/kh napraforgó-zöldtömeg leszántása esetében 150—200 kg/kh pétisó a kedvező lebontási folyamatokhoz elegendőnek bizonyult. Ezenkívül az utónövény vetések célszerű még 80—100 kg/kh pétisót a talaj felső — 6—10 cm-es — szintjébe bedolgozni. A zöldtrágyanövényeket — így a napraforgót is — célszerű nagyadagú (200—300 kg/kh) foszfortartalmú műtrágyákkal leszántani, mert így azok hatóanyaga jobban érvényesül.

A műtrágyákkal kiegészített különböző zöldtrágyanövények utáni rizs három évi összevont termése átlagosan 12⁰/₀-kal maradt a 300 q/kh istállótrágyában részesített kezelés termése mögött. A szántóföldi növények esetében pedig a kiegészítő trágyázásban részesített kezelések 5—13⁰/₀-kal adtak kevesebbet, mint a 300 q/kh-val istállótrágyázott terület.

A többéves zöldtrágyázási kísérletek eredményei arról tanúskodnak, hogy öntözéssel a másodvetésű zöldtrágyanövények sikeresen termesztethetők, és ha leszántásukkor megfelelő mennyiségű és minőségű műtrágyákat használunk, az istállótrágyát pótolni lehet.

Az öntözéses gazdálkodásra berendezkedő üzemek jelenlegi, valamint a közeljövő lehetőségeit meghatározó adottságok (állatférőhely, állatételszám, stb.) különösen nagy jelentőségűvé teszik a másodvetésű napraforgó-zöldtrágyának a közöltek értelmében történő felhasználási módszerét, mert ez a több éves kisparcellás és üzemi kísérleti eredmények, adatok szerint biztos alapokat nyújt a talajerővisszapótlásra, illetőleg a terméseredmények fokozására.

Mihályfalvy István

Szolnoki művészek a Műcsarnokban*

Hagyomány és korszerűség találkozik a szolnoki művésztelep mai működésében, százéves hagyomány és izgalmas korszerűség. Szerencsés ötvözete az egy-egy mű alkotóelemeinek; elődeink gazdag örökségének a birtokában vállalkozhat ki-ki az aktuális művészi problémák megválaszolására. Az élesfényű Tisza-táj, a dolgát végző alföldi ember számos képről ismert már, festőművészek sok-sok nemzedéke talált magára Szolnokon és vidékén. Pettenkofenék óta kedvelt és termékeny munkahely ez a környék. Hány mélynyugalmú festmény idézte fel a Tisza és a Zagyva találkozását, a folyó halászbárkáit, a szolnoki piac jeleneteit, a jászok és kunok szilaj életét!

A szocialista művészet előfutárai között gyakran emlegetik a szolnokiakat, sok szó esett Munkácsyhoz fűződött kapcsolataikról, emberábrázoló következetességükről. Igaz viszont, hogy voltak olyanok is, akik lenézően nyilatkoztak Bihari Sándor, Deák-Ébner, Olgyay Ferenc tevékenységéről, a modernizmus elbűvöltjei naturalizmusnak bélyegezték a valóságábrázolást. Fényes Adolfot ellenben még a legizgágább kozmopolita divatfiak se igen merték nyelvükre venni; emberi komolysága, tőprengő kedélye jól szolgálta az egész kolónia tekintélyét.

Ma már méltán emlegetjük a szolnokiak hagyatékát az alföldi piktúra egyik sajátosságaként, az okos kegyelet jól őrzi műveik imponáló tanulságait. A telep jelene különösen is biztató; hazánk szocialista fejlődésének egyik szép jele, hogy a szolnoki művészcsoporthoz figyelemreméltó helyet vívott ki magának az ország művészeti életében. A miskolci, hódmezővásárhelyi, pécsi képzőművészek aktivitása mellett a szolnokiak jelentőségének növekedése, alkotó munkásságuk fokozódó lendülete jelzi leginkább azt az egészséges folyamatot, mely a vidéken élőknek is eleven kulturális atmoszférát biztosít. Budapest mellett számottevő képzőművészeti központok kezdenek kialakulni az ország különböző városaiban, s az előzmények gazdagsága következtében Szolnok ezek közül is hangsúlyozott szerepet kapott.

Persze, a hagyományok tisztelete csak a mai termés jó minőségével együtt toborozhat táborát szocialista kultúránknak. A Szolnok megyei csoportban idősebbek és fiatalabbak együtt fáradoznak korunk kifejezésén, a képzőművészet iránt jelentkező korszerű igények kielégítésén, társadalmunk forradalmi átalakulásának visszatükrözésén. Hatalmas iramú fejlődés közepette élnek e tárlat kiállítói, sokirányú érdeklődés kíséri működésüket, s ez a szerves kapcsolat környezetükkel, új világunkkal meg is látszik alkotásaikon. Különös feladat lépést tartani történelmünk leggyökeresebb változásaival, nem is oldható meg egyik napról a másikra, de már maga az is ihletett állapot, ha a művész hivatástudata érzékenyen reagál a nagyhorderejű eseményekre, követni szándékozik a dolgozó nép sorsában bekövetkezett páratlan fordulatot.

* Elhangzott a Szolnoki Művésztelep Műcsarnokban rendezett kiállításának megnyitóján, (1961. május 6.).

A kiállítás éppen ezért összetett, változatos, szerteágazó, mert maga az élet is sokféle kérdést vet fel napjainkban, sokmindenre kell válaszolniuk a művészeknek is. A válaszok még nem mindig pontosak, néha a kérdést magát se érti mindenki egyértelműen. A helyzet forrósága mégis áthévíti a szemtanúkat, s a szolnoki kollégákról bizvást elmondható, hogy nyitott szemmel járnak az emberek között, a közönsben megdolgozott földeken. Jó úton vannak afelé, hogy élményeikből lekesítő művek, igazmondó, szemet gyönyörködtető, szívet megtöltő képek és szobrok szülessenek.

Pogány Ö. Gábor

Szobrászok a műcsarnoki kiállításon

A Szolnoki Művésztelep kiállításán a három, fiatalabb korosztályhoz tartozó szobrász portrékkal, kisplasztikai munkákkal és vázlatokkal szerepelt. Elnagyságú alakos kompozíciót Nagy Istvántól és Szabó Lászlótól láthattunk. A bemutatott művek összhatása kedvező. Mindhárman a természeti valóságból indulnak ki, és arra törekednek, hogy élményeikről, benyomásaikról közvetlenül és közérthetően számoljanak be. A szobrászat nyelvén hívják fel a figyelmet a valóság: egy mozdulat, egy-egy cselekvés, vagy egy típus szépségére. (A valóság szépségén elsősorban és nem egyedül a formai szépséget értjük.) A kiállításon szereplő portrékban, vázlaikban és a két nagyobb méretű alakos kompozícióban a tartalom kifejezésére törekednek. Portrékban nemcsak a formai hasonlóságot keresik, hanem az ábrázolt személy személyi jellegét is. Több vázlatukban („Villás”, „Summás”) egy-egy típus sajátos magatartásának, állatszobroikban („Borjú”, „Csikó”) a fiatal állat kissé groteszk mozdulatában rejlő kedvességnek szobrászi megfogalmazását tüzték ki feladatukul.

A kiállítás anyagából azonban nemcsak az állapítható meg, hogy helyes irányba tájékozódnak, hanem az is, hogy szándékaikat — ha nem is maradéktalanul — meg is tudják valósítani.

Nagy István alakos kompozícióiban — az „Álló nő”-re, az „Ülő lányka”-ra gondolunk itt elsősorban — érzelmi élményeit közli velünk. Ezt a zárt kompozícióval, az összefoglalt formák lágy ritmusával, és a fény-árnyék ellentéteket feloldó felületi megdolgozással tolmácsolja. Élménye és annak közlési módja összhangban van egymással, azonban mondanivalója megfogalmazásának módjában még nem eléggé következetes. Az „Álló nő” kompozíciójában realizisztikus és idealizáló klaszszikus szemlélet váltakozik egymással. A csak sejtetett formák — ez megfigyelhető az „Ülő lányka” című szobrán is — helyenként bizonytalanok. Ugy vélem, fokozná az élmény hitelét és elmélyítené a mű esztétikai és etikai hatását, ha egyrészt a realista szemléletmódot egyértelműen érvényesítené, másrészt, ha határozottabb művészi következetességgel alakítaná kompozícióját. Jellegetesen és sok játékos kedvességgel mintázta meg kisplasztikai állat-figuráit. A művészi következetesség ezekben határozott formát ölt. Bár szemléletükben egységesebbek, kisplasztikai állat-figurái nem helyezhetők művészi színvonal szempontjából az említett alakos kompozíciók fölé. Nagy István alakos kompozícióiban magasabb művészi igényt állít maga elé. Reméljük, újabb műveiben ezt maradéktalanul meg is valósítja majd.

Sajnálatos, hogy Simon Ferenc kiállításon szereplő munkái közül hiányoztak nagy méretű szobrai. Kisplasztikai művek és vázlatok teszik a bemutatott anyag zömét. A megbízásra készülő lemez-domborítások vázlat-tervei, éppen vázlat-voltuk miatt, nem adnak teljesen hű képet a művész e műfajban már kivitelezett munkáinak sajátos ízeről. E dekoratív igényű műveiben helyesen ismerte fel a feladatot, és a mivesség tekintetében is színvonalasan oldotta azt meg. Sajnos azonban — ez a kiállított vázlatokból is megállapítható — mélyebb tartalmi követelményekkel felépő munkáiban is mindjobban a díszítő jelleget domborítja ki. Az adott, vagy vá-

lasztott témában való személyes elmélyedés háttérbe szorul. Előtérbe a formáknak és felületeknek a díszítést célzó ritmikus összehangolása kerül. Különösen szembe-
tűnő ez a munkásmozgalmi szobor-vázlatánál. Ebben a tematika: a proletáriátus
eszmei harcának eleven lüktetése, nem vált személyes élményévé. Helyette dekora-
tív pátosz jelentkezik. Véleményünk szerint ez a megoldás nem válhat a munkás-
mozgalom plasztikai szimbólumává, mert attól tartalmában idegen. Hasonlóképpen
a díszítő törekvése nyilvánul meg a „Kislány ággal” című munkájának kissé modo-
rosan ábrázolt mozdulatában és abban, hogy a hangsúlyt nem a növendéklány saját-
tos jellegének művészi megfogalmazására vetette, hanem a drapéria és az ág al-
ta díszítő hatásokat aknáztta ki. Mindezeket nem kellett volna ilyen élesen megfogal-
maznunk, ha Simon Ferenc egyéniségétől idegen lenne a témák mélyebb átélése és
annak szoborban való megfogalmazása. A „Feleségem” című portréja, a „Fésülködő”
című kisplasztikája, valamint — a kiállításon ugyan nem szereplő — „Fiú madárral”
című nagyméretű alakos kompozíciója arról tanúskodik, hogy nincsen híjjával a fent
említett képességeknek. Úgy véljük, hogy Simon Ferenc művészi munkásságának
javára válnék, munkáit gazdagítaná még formai szempontból is, ha jobban elmé-
lyedne a természeti és társadalmi valóságban, és műveiben közvetlenül engedné ér-
vényesülni azt ott szerzett élményeit.

A Szolnoki Művésztelepre hármuk közül a legkésőbbben letelepedett Szabó
László az utóbbi években sokat fejlődött. A kiállításon szereplő munkáit össze-
hasonlítva a 4 év előtteikkel, haladás elsősorban a szemléletmódjában beállott vál-
tozásban állapítható meg. Sikerült levetkőznie a jellegtelen, a természetet felszíne-
sen szemlélő magatartását, és jelentős lépést tett a valósággal közvetlenebb és mé-
lyebb kapcsolat kialakítására. Erről tanúskodnak a bemutatott „Nyilazó gyerek” cí-
mű kompozíciója és portréi. A „Nyilazó gyerek” mozdulatában a formák jellegében
és arányviszonyaiban meggyőzően jelenteti meg az életkor sajátosságát. A szobor —
kevés frontalitása ellenére is — körvonalának és térbeli kompozíciójának mozgalmas-
ságával jól tolmácsolja a cselekvést. A formák egyszerűsítésének módjával is telje-
sen egyet lehetne érteni, ha azt nem dogmatikusan alkalmazná, hanem a művészi
mondanivaló kifejezésének érdekében. Ezáltal nemcsak a figurális kompozíciónak
meggyőző erejét, elevenségét fokozná, hanem alkalma nyílnék gazdagítani és elmé-
lyíteni a portréiban megpendített személyi jegyeket.

A három szolnoki szobrászművész művészi munkásságáról nyugodt lelkiismeret-
tel megállapíthatjuk, hogy művészi célkitűzésük helyes. Nem egy munkájukban törek-
vésük eredménye is jelentkezik. A művészi mondanivaló kifejezésében jelentkező
következetlenségért sem elmarasztalni, sem elítélni nem lehet őket, mert az éppen az
élményeik közvetlen meggyőző kifejezéséért folytatott küzdelem következménye.

Újvári Béla

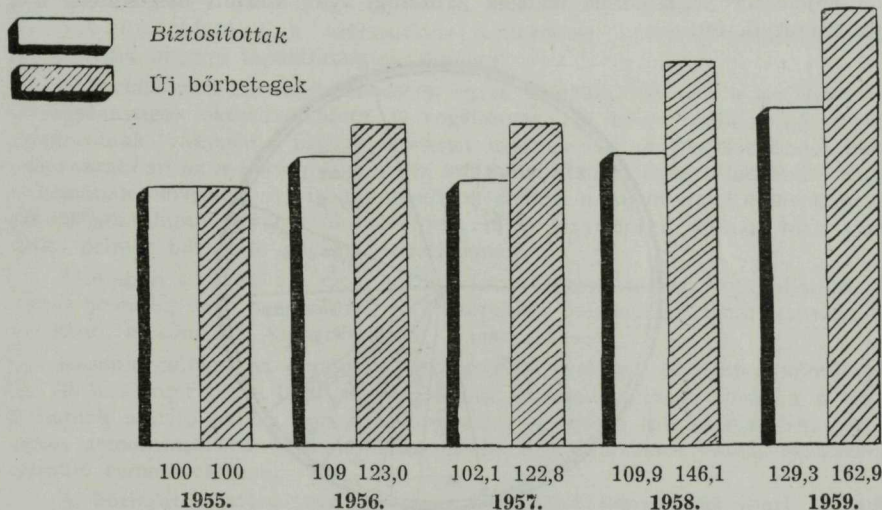
Foglalkozási bőrbetegségek Szolnok megyében

Az ipar nagyarányú fejlődése és a mezőgazdaság átalakulása következtében az utolsó évtizedekben a foglalkozási bőrbetegek száma a legtöbb államban megsokszorozódott, és egyes területeken a közegészségügy legégetőbb kérdésévé vált.

A foglalkozási betegségekkel kapcsolatos problémák, az előidéző okok, a megbetegedések száma, megelőzésük és megítélésük az egyes államokban természetesen különböző, és az állam gazdasági szerkezetétől és társadalmi rendjétől függ.

A bőr-nemibetegsgondozó intézetekben jelentkező új bőrbetegek száma hazánkban az utóbbi években nagymértékben növekedett. Szolnok megyében az utóbbi 7 év alatt négy és félszeresére emelkedett. Megállapítottuk azt is, hogy ez a jelenség csak részben magyarázható a biztosítottak számának növekedésével, mert a növekedés mértéke évről évre a biztosítottak számának növekedését egyre nagyobb mértékben múlja felül.

A biztosítottak és az új bőrbetegek számának alakulása Szolnok megyében az 1955—59. évben.
(1955-ben mindkét adatot 100-nak véve)

A bőrbetegek számának növekedése több okra vezethető vissza, ezek közül a legjelentősebbnek azonban a foglalkozási bőrbetegek szaporodását tartjuk. Azokat a betegségeket, amelyek a foglalkozásban előforduló sajátos ártalom következtében jönnek létre, és a kóros elváltozás kialakulása lassan, rendszerint hosszabb idő múlva történik, foglalkozási betegségnek nevezzük. Ez utóbbi tulajdonsága különbözteti meg

a balesettől, amely pontosan meghatározható pillanatban keletkezik. A külvilág különböző behatásai, így a munkaártalmak is elsősorban és legközvetlenebbül a bőrt érik, könnyen érthető tehát, hogy a különböző helyekről származó legújabb statisztikák szerint is az összes foglalkozási betegek 70—80%-a foglalkozási bőrbetegségben szenved.

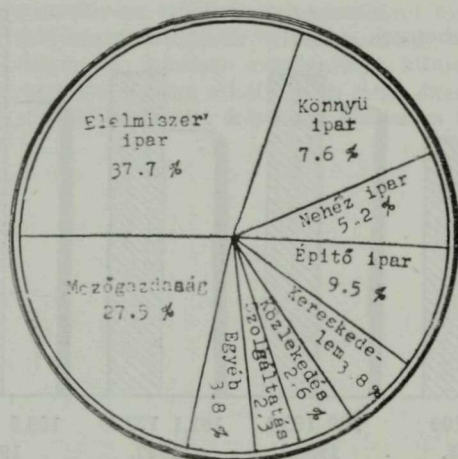
A foglalkozási betegségek számáról nagyon nehéz reális adatokat nyerni. Hazánkban az 1955-ben megjelent, majd 1957-ben módosított egészségügyi miniszteri rendelet a foglalkozással összefüggő bőrbetegségek bejelentését is előírja.

A foglalkozási megbetegedések nagy száma és a bejelentőlap kitöltésével járó megterhelés miatt azonban a rendelet pontos végrehajtását nem sikerült elérni. Mi Szolnok megyében állandóan szorgalmazzuk a bejelentési kötelezettség betartását, ennek ellenére a bejelentett esetek számát egyáltalán nem tekinthetjük reálisnak, ez a valóságban előfordult esetek számának csupán töredéke. Bár a bejelentés a foglalkozási bőrbetegek számáról nem ad tájékoztatást, mégis értékes, mert ezek révén válik lehetővé a veszélyeztetett munkahelyek és munkakörök felderítése. Némi tájékoztatást ad a foglalkozási bőrbetegségek jelentőségére vonatkozólag a táppénzes beteganyag elemzése. 1960. évben Szolnok megyében a táppénzes bőrbetegek közül foglalkozási bőrbetegnek 9,7%-ot minősítettek. Saját, gondcsabban ellenőrzött anyagunkban azonban 12,2% volt a foglalkozási bőrbeteg. Somogyi Zsigmond régebbi újpesti adatai szerint elérte a 20%-ot.

Az 1959. évi bejelentett foglalkozási betegek adatait részletesen feldolgoztuk, és úgy véljük, hogy ezeknek az adatoknak ismertetése és elemzése az előbbieket figyelembevételével bepillantást nyújthat a foglalkozási bőrbetegségek Szolnok megyei helyzetébe.

Az 1959. évben bejelentett 423 foglalkozási betegből 412 volt foglalkozási bőrbeteg, ami az összes bejelentettek 97,4%-a. 11 volt az egyéb foglalkozási megbetegedés, ami csak 2,6%-ot tesz ki. A foglalkozási bőrbetegségek a már ismertetett irodalmi adatoknál magasabb részesedése részben azzal magyarázható, hogy megyénkben a többi orvosi szakma képviselői eddig még nem foglalkoztak a foglalkozási betegségek problémáival.

A bejelentett foglalkozási betegek gazdasági ágak szerinti megoszlását a 2. sz. ábrán tüntetjük fel:

A bejelentett foglalkozási betegek gazdasági ágak szerinti megoszlása %-ban a Szolnok megyei bőr-nemibeteg gondozó intézetekben 1959-ben.

Eszerint 60%-uk az iparban dolgozott. A mezőgazdaság 27,5%-os részesedését nem tekinthetjük reálisnak, mert a bejelentési kötelezettség teljesítését főleg a kifejezetten mezőgazdasági jellegű településeken hanyagolják el. Az élelmiszeripar

igen magas $\%$ -os aránya főleg a Szolnoki Cukorgyárban észlelt nagyszámú megbetegedéssel magyarázható. A foglalkozás szerinti megoszlás vizsgálatánál megállapítottuk, hogy a betegek 81 $\%$ -a ipari és mezőgazdasági segéd munkás. Ez az adat látezőlag ellentétben van azzal az ismertetéssel, hogy valódi, túlérzékenységen alapuló foglalkozási ekcémában többnyire olyan dolgozók betegszenek meg, akik már több évtizede dolgoznak szakmájukban. Mint majd a későbbiekben látni fogjuk, a foglalkozási megbetegedések túlnyomó része bőrgennyesedés, gombás megbetegedés, irritatív bőrgyulladás és ezekben főleg a tanulatlan, az egyéni védekezést gyakran elhanyagoló segéd munkások betegszenek meg.

A bejelentett kórformák $\%$ -os megoszlását a következő táblázat mutatja be:

A foglalkozási bőrbetegek kórformák szerinti megoszlása $\%$ -ban a Szolnok megyei bőr-nemibeteg gondozó intézetekben az 1953. évben:

D i a g n ó z i s	$\%$
Dermatitis, Ekcéma	33,4
Ekcéma tyloiticum	5,3
Pyoderma	26,1
Erysipeloid	0,5
Olaj folliculitis	5,3
Mycosis interdigitalis	26,1
Erosio interdigitalis	
Állati eredetű trichophytia profunda	2,8
Egyéb	0,5

A pyodermák $\%$ -os arányát nem tartjuk reálisnak, mert a foglalkozási pyodermáknak csak kis részét jelentik be, és mint már említettük, főleg a kifejezetten mezőgazdasági városokban működő gondozóintézetek hanyagolják el a bejelentési kötelezettség teljesítését. A foglalkozási pyodermákkal legnagyobb számban a mezőgazdaságban találkozunk.

A továbbiakban a táblázatban feltüntetett betegcsoportok jelentőségét ismertetjük megyei tapasztalataink alapján.

A foglalkozási bőrmegbetegedések egyik leggyakoribb oka a mi területünkön is a vegyi anyagok okozta ártalom. A vegyi anyagok a bőrre izgató, vagy maró hatást gyakorolnak, vagy pedig túlérzékenységet idéznek elő. A vegyi ártalmak hatására a leggyakrabban az a körkép alakul ki, amit foglalkozási bőrgyulladásnak, foglalkozási ekcémának nevezünk. Az irodalmi adatok szerint a foglalkozási ekcémáknak csupán 15–20 $\%$ -a alapul egyéni túlérzékenységen, és az allergia tannal magyarázható, a többi primer bőrizgató hatások következménye.

Általában a lúgos anyagok hoznak létre leggyakrabban bőrgyulladást. Minden napos jelenség ez a szappannal, mosószerekkel dolgozókon, tehát konyhai alkalmazottakon, mosónőkön, takarítónőkön.

Hasonló jellegű az építőipari dolgozóknál gyakran észlelhető kőműves-ekcéma is. Itt is elsősorban a lúgos mész, cement bőrizgató hatása, továbbá a téglapor és a homok szárító hatása érvényesül, és csak az esetek kisebb részében jön létre az egyes cementfajtákban fellelhető minimális króm hatására valódi túlérzékenységen alapuló cement-ekcéma.

A bőrizgató hatású anyagok nagy csoportját képezik az ipari zsíroldoszerek, benzin, benzol, toluol, aceton és klórozott szénhidrogének, mint pl. trichloretilen. Ezekkel az anyagokkal való tartós érintkezés a bőrt zsírtól megfosztja, kiszáritja, és létrejön az oldószer-ekcéma. Ezzel a megbetegedéssel területünkön főleg a Tisza-Cipőgyárban találkozunk. A cipőgyárban a felsorolt anyagokat a ragasztók oldószerül kiterjedten használják, és ezért itt ez a leggyakoribb foglalkozási megbetegedés.

Ebbe a csoportba tartozik és főleg mázolókon észlelhető a terpentín-ekcéma.

A terpentín irritáló és egyben túlérzékenységet okozó anyag. Szolnok megyében nem nagyszámú esetet észleltünk, de ezeknek jelentősége mégis igen nagy, mert a betegek minden esetben kénytelenek voltak foglalkozást változtatni. A terpentín az iparban igen széleskörű alkalmazást nyert, a háztartásokban is rendszeresen találkozunk terpentíntartalmú anyagokkal, ezért a terpentín-ekcémában szenvedő beteg megbetegedése állandóan kiújul, és szinte rokkanttá válik.

Fodrászoknál leggyakrabban a hajfestésre használt parafenilén-diamin okoz súlyos ekcémát. A hideghullám-készítésnél használt thicglikolat és más lúgos anyagok ugyancsak okozhatnak bőrelváltozásokat. Egy szolnoki borbélynál egy ritka foglalkozási ártalmat is észleltünk: az egyik kéz két ujjja között az áthajlási redőben kis bőrtasak képződött, amelyben letöredezett és befürödött haj- és szőrszálakat találtunk (Sinus pilonidalis).

Az egészségügyi dolgozókon leggyakrabban a streptomycin okoz allergiás ekcémát.

Az egyéb ekcémafajtáktól el szoktuk különíteni az ekcéma tyloticumot. Erre a szaruréteg megvastagodása, tenyér, talp és ujjak hajlító felszínén mély, fájdalmas berepedések a jellemzőek. Kialakulása vegyi és fizikai ártalmak együttes hatásának következménye. A tenyerék állandó nyomása, lúgos anyagok, vizes, hidegben, szabadban végzett munka a leggyakoribb okai. Intézetünkben a leggyakrabban építőipari, téglagyári, fűrész- és fatelepi munkásokon, a cukorgyárban a nyers-részben dolgozó munkásokon észlelhetjük. A talpon akkor fejlődik ki, ha a dolgozók mezítláb járnak.

A kátrányszármazékok a bőrt fénysugarakkal szemben érzékenyvé teszik. Napfény hatására a kátránytól szennyezett, ruhától szabadon hagyott területeken bőrgyulladás keletkezik. Megyénkben leggyakrabban ezt a megbetegedést a Tiszántúli Áramszolgáltató Vállalat olyan dolgozóin észleltük, akik a kátránnyal telített faoszlopok szállítását végzik.

A bőr gennykeltők által okozott megbetegedéseit, a pyodermákat az egyik legelterjedtebb népbetegségnek tekinthetjük. Jelentős részük a foglalkozási ártalmaktól függetlenül keletkezik, de a foglalkozási ártalmak következtében létrejövő foglalkozási pyodermák a foglalkozási bőrbetegségek között a leggyakoribbak. Általában nem jellemzőek valamely foglalkozásra, és ezért helyesebb lenne foglalkozással összefüggésbe hozható megbetegedéseknek nevezni a pyodermákat. Leggyakoribb számban a mezőgazdaságban terjedtek el. A mezőgazdasági területeken dolgozó gondozóintézeink bőrbeteganyagának túlnyomó részét a pyodermák képezik. Megyénkben a karcagi bőr-nemibeteg gondozó intézet vezető főorvosa, dr. Farkas Béla foglalkozik a mezőgazdasági pyodermák jelentőségével. 1960-ban gondozóintézeink beteganyagában az összes táppénzes bőrbetegek 48,6%-a pyodermában szenvedett. Ez a szám egyúttal a pyodermák ipari jelentőségét mutatja, mert a mezőgazdasági dolgozók túlnyomó része tsz-tag, és így a táppénzes beteganyagban nem szerepel.

A pyodermákat gennykeltő baktériumok okozzák. Ezek rendszerint a foglalkozás gyakorlása közben keletkezett apró bőrsérüléseken keresztül hatolnak be a bőrbe. Elősegítő tényezők még az izzadás, a célszerűtlen, piszkos munkaruhák dörzsölése, a nem megfelelő tisztálkodás, viszkető bőrbetegségek stb. A gennykeltő baktériumok mindenütt jelen vannak, azonban különösen nagy számban találhatóak szennyes munkát végzők bőrfelszínén. Ezért gyakoriak a pyodermák a mi anyagunkban is úttisztítókon, hulladéktároló és feldolgozó munkásokon. Nagyipari üzemünk közül a legtöbb pyoderma a Szolnoki Cukorgyárban fordul elő; különösen a nedves, meleg munkahelyekre — mint pl. az iszapprés — jellemző a megbetegedések nagy száma. Gyakori még az építőiparban, a szállító- és rakodómunkások között. Megyénk vas- és fémipari üzemiben aránylag kevesebb fordul elő.

A mezőgazdasági dolgozók különleges pyodermája a toklászártalom. Ennek lényege az, hogy a cséplés alkalmával a gabona murvalevei befürödnek a bőrbe és pyodermát, esetleg tályogot hoznak létre.

Szakácsok, hentesek, vágóhídi dolgozók foglalkozási bőrbetegsége az erysipeloid, melyet a sertésorbánc kórokozója hoz létre. Kis sérülések nyomán rendszerint a kézen halványvörös duzzanat keletkezik, általában enyhe lefolyású.

Vasipari dolgozók leggyakoribb foglalkozási bőrbetegsége az olajfolliculitis. A megbetegedés leggyakrabban az alkar feszítő oldalán, a combo'kon, ritkábban az arcon gépolajjal történő szennyeződés, illetve a gépolajjal átvédott munkaruha dörzsölése következtében jön létre. Sokak szerint az olajfolliculitis keletkezését főleg az olajhoz keveredő mikroszkópius kicsinyesű fémrészecskék segítik elő. Az olajfolliculitis elterjedt azokban a munkakörökben, ahol forgó gépalkatrészek a dolgozó bőrére állandóan olajcseppeket permeteznek. A mezőgazdasági gépésítés következtében egyre gyakrabban látjuk mezőgazdasági dolgozókon, főleg traktorosokon, gépállomási dolgozókon. A mezőgazdaságban is megjelentek az ipari jellegű foglalkozási ártalmak.

Tartós gépolajhatás a bőrön barna pigmentfoltok keletkezését is okozhatja. Ezt a kórképet elég gyakran látjuk a Tisza Cipőgyár olyan nőmunkásain, akik régi típusú varrógépeken dolgoznak.

Sarjadzó gombák konyhai dolgozókon, cukrászokon, továbbá csaposokon hozzák létre a kéz ujjai között az áthajlási redőben a gombás kipállást (erosio interdigitalis), vagy körömsánc alá jutva, a gombás körömsáncgyulladást (Paronychia).

A lábak gombás megbetegedése (mycosis interdigitalis pedis) nem tekinthető foglalkozási betegségnek, mégis sokszor szorosán összefügg a foglalkozással (bányászok, nedves munkahelyen dolgozók stb.). Nézetünk szerint azonban külön elbírálás alá tartoznak a súlyos cukorgyári lábmycosisok, amelyek a Szolnoki Cukorgyárban a legsúlyosabb egészségügyi problémát okozzák. Azokon a munkahelyeken, ahol a lábmycosisok súlyos formában jelentkeztek (centrifugák, iszapprés, melasz-szivattyú, a takarítónők egy részénél), a meleg, cukros lé, amiben a dolgozók sokszor hosszú időn keresztül bokáig és féllábszárig taposnak, nemcsak kedvező feltételeket teremt a sarjadzó gombák (oidomyceták, candidafajok) megtelepedésére, hanem maceráló hatása révén nagymértékben hozzájárul a folyamat súlyosbodásához.

Megyénkben az állatápolók súlyos foglalkozási megbetegedése a mély tarlóömör (trichophytia profunda). Jelenleg területünkön Kétpó, Tizsasüly és Jászapáti körzetében fordul elő nagyobb számban. A fertőzőforrás leggyakrabban tehén, borjú, ritkábban a ló. A téli istállózási időszakban főleg a borjak tömeges fertőzését nehéz meggátolni. Az állatorvosi kar részéről mindig a legnagyobb igyekezetet tapasztaltuk a fertőzések felszámolása érdekében, azonban helyenként még mindig leküzdhetetlen nehézséget okoznak a túlszűfolt istállók.

Az egyéb ritkább foglalkozási megbetegedések közül megemlítjük, hogy több esetben észleltünk tehenészcsomót (nodus mulgentium). A megbetegedés főleg kézi-fejéssel foglalkozó tehenészek kezén észlelhető, és kórokozója a tehenhimlő, vagy talán a paravaccina virus. Ehhez teljesen hasonló elváltozást okozhat a bőrbe fúródó tehénéször is.

Foglalkozási betegségek tömeges fellépését észleltük megyénkben a Szolnoki Állami Gazdaságban, a Jászszági Állami Gazdaságban és a tiszaburai Lenin Termelőszövetkezetben 1959 augusztus—szeptemberében. Az árpaszalma behordása során egy porártalom lépett fel, ami nagyszámú megbetegedést okozott. A dolgozók általában növényvédőszer által okozott ártalomnak vélték, ennek lehetőségét azonban a vizsgálat során kizártuk. A tömeges megbetegedés oka valószínűleg az volt, hogy a nedves időjárás következtében a kombájnnal aratott árpaszalma a földeken hosszú ideig volt kint, és a szokottnál jobban elporladt.

A rizsgyomlálás időszakában minden évben iszórványozott, de néha tömegesen is előfordulnak rendszerint a gyomlálást végző cgyének lábszárán jellegzetes kiütések. Ezek eredetére vonatkozólag vannak külföldi adatok, azonban hazánkban alapos kivizsgálásuk még nem történt meg. A rizstermelés foglalkozási ártalmaival ebben az évben kívánunk foglalkozni.

A foglalkozási megbetegedések fokozódó jelentősége tette szükségessé Szolnok megyében is az üzemi borszakrendelések megszervezését. 1959-ben néhány budapesti nagyüzem kivételével még üzemi borszakrendelés seholsem működött. Pártunk az egészségügyről hozott határozata után került sor az üzemi borszakrendelések megszervezésére. A szakrendeléseknek csak kisebb részben feladata a bőrbetegek kezelése

és ezáltal a nagyüzemi munkások betegellátásának megjavítása. A fő feladat az, hogy a bőrgyógyász tanulmányozza a munkahelyeket, ismerkedjék meg a munkafolyamatokkal, a foglalkozási ártalmakkal, és összefogva a műszakiakkal, igyekezzen a foglalkozási ártalmak elleni védekezés és megelőzés módjait kidolgozni és biztosítani.

Megyénkben a martfői Tisza Cipőgyárban, a jászberényi Fémnyomó- és Lemezárugyárban, a törökszentmiklósi Mezőgazdasági Gépgyárban létesítettünk üzemi bőrszakrendeléseket. Üzemi bőrszakrendelésünk működik a kampány alatt a Szolnoki Cukorgyárban. A túrkevei bőr-nemibeteg gondozó intézet a mezőgazdasági munkák idején tsz-brigádszállásokon rendel. Az üzemi szakrendeléseket kiegészítik az úgynevezett vándorszakrendelések, amelyekkel főleg a mezőgazdasági területek problémáit igyekszünk megoldani. Ezeket odatelepítjük, ahol működtetésük a legszükségesebbnek látszik. Az elmúlt évben huzamosabb ideig 10 községben rendeltünk. Az üzemi rendelések és a vándorszakrendelés szervezeteileg a területileg illetékes bőr-nemibeteg gondozó intézethez tartozik, azok kihelyezett részei. A gondozóintézet dolgozói a szakrendeléseket rendes munkaidejük terhére látják el. A foglalkozási bőrbetegségek kutatására irányuló munkánkat kiegészítik még a bőrszűrővizsgálatok olyan helyeken, ahol állandó szakrendelésünk nem működik. Ilyen vizsgálatokat végeztünk különböző munkahelyeken, a mezőheki Táncsics Termelőszövetkezetben, a rizsgyomláló diákok között egy állami gazdaságban, stb.

A foglalkozási ártalmak megelőzése legtökéletesebben a technikai védelem tökéletesítésével (automatizált gyártás, zárt csőrendszer, portalanítás, stb.) lenne keresztülvihető. Ez természetesen rövid időn belül nem oldható meg, de mi magunk is meggyőződünk arról, hogy üzemeinkben a technika fejlesztése, a legmodernebb eljárások bevezetése a foglalkozási ártalmak kiküszöbölését is elősegíti. Az üzemi higiéniajának és a higiénikus berendezéseknek fejlesztése, valamint a kirívó hiányosságok megszüntetése azonban fontos feladatunk, amit az üzenorvosokkal és a KÖJÁLL-lal a legszorosabb együttműködésben kell ellátnunk.

Rendkívül fontos feladat a dolgozók kioktatása a veszélyekre. Felvilágosító előadásainkban az utolsó 2 évben csaknem kizárólag a foglalkozási ártalmakkal foglalkoztunk.

Még néhány szót az egyéni védelem eszközeiről! A munka előtti alkalmassági vizsgálat lehetőséget nyújt a bőrbeteg dolgozó megfelelő irányítására. Sajnos, sok helyen még felületesen végzik, és nem mindenütt fogadják meg az üzenorvosnak a munkábaállásra vonatkozó javaslatait. Megfelelő munkaruha, védőruha, kesztyű vagy maszk megakadályozzák a károsító anyagoknak a bőrhöz való jutását. Nagy gondot kell fordítani a munkaruha tisztítására; külön hangsúlyozzuk a gépolajtól való tisztítást. Vegyi anyagokkal szemben védelmet biztosítanak az úgynevezett védőkenőcsök. Sajnos, alkalmazásuk nem mindig oldható meg, és a tökéletes védőkenőcs előállítására még a jövő feladata. A munka utáni megfelelő tisztálkodás a megelőzés egyik legfontosabb eszköze, és ezen a téren követik el a dolgozók a legtöbb hibát. Erősen lúgos, vagy durvaszemcséjű mosószerek használata, zsírolószerek alkalmazása a bőr rendszeres letisztítására a bőrt kiszáritják, és elősegítik a foglalkozási bőrbetegségek kialakulását.

A foglalkozási bőrbetegségek elleni küzdelem támogatása, a munkaártalmak kiküszöbölése a dolgozók államában valamennyiünk kötelessége. Eredményeket csak akkor lehet elérni, ha a bőrgyógyász ezt a jelenlegi körülmények között legfontosabb feladatának tekinti, és munkáját az üzem társadalmi szervei és dolgozói támogatják.

Dr. Lengyel Bertalan

A filmamatőr-mozgalomról

Az amatőrfilmzés az öntevékeny művészetek csoportjába tartozik. Forrásai és társadalmi funkciói általánosságban a többi öntevékeny művészetével azonosak. Eppen ezért talán nem szükséges, hogy ezen a helyen részletesen kitérjünk olyan általános kérdések taglalására, mint az amatőr művészi önkifejezésének egyéni és társadalmi jelentősége, vagy akár a „hivatásos” művészet részére történő közönségnevelő funkciója. Ehelyett az amatőrfilmzésnek egy sajátos vonását szeretnénk kiemelni: *maximális tömegszerűségét*.

A filmet azért nevezzük a legfontosabb művészetnek, mert hatása a legszélesebb tömegekre terjed ki. Az amatőrfilmzés — öntevékeny viszonylatban — ugyanilyen lehetőségekkel rendelkezik. Az amatőrfilmzés olyan öntevékenységgel, amely képes a magánélet, a termelés és a társadalmi tevékenység valamennyi területének átfogására. Az elkészült mű pedig, az elméletileg szinte korlátlan reprodukálási és vetítési lehetőségek következtében, eljuttatható az adott témakörben érdekelt legszélesebb tömegekhez. Nem utolsó sorban kell megemlíteni azt a lehetőséget, hogy a három amatőr méret: a 8 mm, 9,5 mm, 16 mm szélességű filmek közül az utóbbival készült művek a televízió közvetítésével a nagy-nyilvánosság elé is kerülhetnek.

A népművelési területen dolgozók számára az amatőrfilmzés problémáival való megismerkedés tehát — éppen ennek *maximális tömegszerűsége* miatt — elengedhetetlenül szükséges.

Hagyományok

A XX. század új öntevékeny művészete, az amatőrfilmzés *jelentős múlt*ra tekinthet vissza Magyarországon. Idén lesz harminc esztendeje, hogy 1931-ben megalakult az Amatőr Mozgófényképezők Egyesülete. Ez a szervezet, amely 1938-tól Magyar Amatőrfilm Szövetség néven működött, egészen 1945-ig rendszeresen megrendezte az országos seregszemléket. A magyar versenyeken olyan nagyfokú nemzetközi megbecsülést élveztek, hogy egyes esztendőkből például a benevezett műveknek több mint fele külföldi film volt. Hazai amatőrfilmzésünk magas színvonalát bizonyítja, hogy a barcelónai, berlini, bécsi, londoni, stockholmi, párizsi és zürichi nemzetközi versenyeken a különféle kategóriákban első, második, harmadik helyezést értek el filmjeink. 1937-ben magyar kezdeményezésre alakult meg az amatőrfilmeket összefogó nemzetközi szervezet, a ma is működő UNICA. A felszabadulás előtt már hozzávetőleg 600 tagot számláló szövetségnek vetítőterme, klubszobája, könyv-, folyóirat- és hanglemeztára, valamint Pergő Képek címmel rendszeresen megjelenő sajtóorgánuma volt. Az elkészített filmek az eszmei, politikai mondánivaló szempontjából szélsőségesen különbözőek voltak. A kifejezetten jobboldali, háborúra uszító, szovjet-ellenes filmek éppen úgy megtalálhatók közöttük, mint az egyértelműen baloldali, társadalomkritikai filmek. Volt olyan amatőr, aki például rendőri felügyelet alá került az egyik ilyen műve miatt,

A jelenlegi helyzet

A felszabadulás óta eltelt több mint másfél évtized alapvető változásokat eredményezett az amatőrfilmzés területén is. A keskenyfilmzés, ahogyan az egész világon, úgy a mi hazánkban is tömegmozgalommá vált. Nézzük a külföldi és a hazai tényeket! Egyedül Moszkva városában 120 amatőrfilm-klub van, és külön amatőrfilm szaküzlet működik. A Német Demokratikus Köztársaságban hozzávetőleg 100 000 keskenyfilm felvevőgép van az amatőrök kezében. Csehszlovákiában az utóbbi időszakban 6000-nél több felvevőgép került évente eladásra az üzletekben. Nálunk Magyarországon 1959. január 1. és 1960. november 1. között, csak az Admira típusú felvevőgépből, kizárólag a magánszemélyek részére fenntartott részletvásárlási akció keretében 645 készülék fogyott el. A tervek szerint a hazai gyártás 1961-ben a 16 mm-es méretből 200 000 folyóméter pozitív és negatív filmet bocsát a fogyasztók rendelkezésére. Talán nem tévedünk, ha hozzávetőleges becslés alapján is legalább *többezerre* becsüljük a magyar amatőrfilmesek taborát.

A változások jellege

A mennyiségi változásnál is lényegesebb azonban e tábor összetételének a megváltozása. Részben az életszínvonal emelkedése, részben pedig a — felvevő- és vetítőgépek fejlett tömeggyártása következtében — kialakult új, olcsóbb árak miatt olyan társadalmi rétegek is bekapcsolódhattak az amatőrfilmzésbe, amelyek régebben nem engedhették ezt meg maguknak. Ennél is jelentősebb azonban az, hogy gyárak, hivatalok, intézmények, középiskolák, egyetemek, művelődési házak, ifjúsági és más társadalmi szervek támogatásával, ezek vezetőségeinek közvetlen irányítása alatt *új típusú amatőrfilmesek klubok* jöttek és jönnek létre. Ezek két szempontból is fontosak. Egyrészt megteremtették a lehetőségét, hogy az amatőrök jelentős anyagi befektetés nélkül áldozhassanak filmező szenvedélyüknek, másrészt elősegítették, hogy ne elszigetelt egyénekként, hanem a politikai állásfoglalást többé-kevésbé tudatosan vállaló közösségek tagjaiként végezzék ezt a tevékenységüket.

Országos Seregszemle

Mindezek az alapvető változások elkerülhetetlenül szükségessé tették a film-amatőr-mozgalom új szervezeti kereteinek a megteremtését. Ennek előkészítése jegyében a Filmtudományi Intézet kiadásában újból megjelent a Pergő Képek című szaklap, valamint a Filmtudományi Intézet és a Népművelési Intézet közös rendezésében sor került a IX. Országos Amatőrfilmesek Seregszemléjének megrendezésére. Ez utóbbival elsősorban a magyar amatőrfilmesek tabor nagyságának és az elkészült filmek eszmei, művészi színvonalának a felmérése volt a cél. A Seregszemle 1961. február 19-én lezajlott ünnepélyes díjkiosztását a Népművelési Intézet összekötötte az amatőrfilmesek mozgalom időszerű problémáit megvitató háromnapos tanácskozás megtartásával. A jövőben rendszeresen sor kerül majd ilyen jellegű seregszemlék és tanácskozások megrendezésére.

Feladatok

A Seregszemlére beküldött 69 film tanulságai és a tanácskozáson elhangzottak alapján a mozgalom előtt álló legfőbb feladatokat az alábbiakban összegezzük.

1. Megérték az objektív és szubjektív feltételei, hogy — a Filmtudományi Intézet hathatós támogatásával — a többi öntevékeny művészeti ág munkáját összefogó Népművelési Intézet keretein belül létrejöhessen a filmamatőrök népes taborát tömörítő és vezető *Országos Amatőrfilmesek Tanácsa*. Ezzel párhuzamosan, a Pergő Képeknek, mint kollektív agitátornak és szervezőnek a segítségével az egyes állami és társadalmi szervek közvetlen irányítása alatt létre kell hozni a filmamatőr-kluboknak az ország egész területét átfogó hálózatát.

2. Ismertető füzetek kiadásával, népszerű ismeretterjesztő előadások és gyakor-

lati bemutatók tartásával el kell érni, hogy az amatőrök legszélesebb rétegei elsajátítsák azokat az ismereteket, amelyek a birtokukban lévő gépekkel kapcsolatos „*technikai minimum*”-ot jelentik.

3. A technikai kérdésekben járatos filmamatőrök jelentős részénél kísért az *öncélúság* és méginkább a *polgári giccs* veszélye. Nem véletlen, hogy a háromnapos tanácskozáson elhangzó egyetlen elméleti előadás éppen ezt a kérdést tárgyalta. Az általános esztétikai, politikai tájékozottság fokozása mellett, elsősorban az öncélúság elleni harc szempontjából célszerű lenne, ha a munkahely, a lakóterület, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és az egyes társadalmi szervek helyi vezetői „mecenásként” — természetesen kizárólag a nyersanyag árát finanszírozó — „*megrendelőként*” lépnének fel az egyes filmamatőr-klubokkal szemben. A dolgozó emberek életét, munkáját (többek között a balcsetelhárítás, munkamódszerátadás kérdéseit), a közös szórakozást megőrkítő, vagy az egyes ismeretterjesztő előadások illusztrálására hivatott filmek, sőt továbbmenve, az embereket leginkább érdeklő orkölcsi problémákat művészi fokon feldolgozó művek ily módon igen jelentős és nagy vonzóerővel bíró *direkt és nem-direkt politikai agitációs eszközök* lehetnének a „mecenás” szervek kezében. Ugyanakkor ez hozzájárulna a filmamatőrök fejlődéséhez is, elsősorban ahhoz, hogy figyelmük a közösség életének legfontosabb kérdései felé forduljon.

Az amatőrfilmes mozgalom kibontakozóban lévő nagyarányú fellendülése szükségessé teszi, hogy a gyakorló filmesek és a népművelési apparátus dolgozói egyaránt elméletileg is foglalkozzanak ennek a maximálisan tömegjellegű öntevékeny művészetnek a problémáival. Ehhez kívánt szerény segítséget nyújtani e rövid kis cikk.

Kovács Ferenc

A filmamatőr-mozgalom Szolnok megyében

Kovács Ferencnek „A filmamatőr-mozgalomról” című cikke helyesen, a leglényegesebb kérdések feltárásával elemzi és mutatja be a filmamatőr-mozgalom múltját, jelenlegi helyzetét, és tárja fel a mozgalom előtt álló feladatokat.

Hangsúlyozni szeretném — bár a bevezető mondat is világosan bizonyítja —, hogy Kovács Ferencsel a leírtakban minden tekintetben egyetértek. Ez a néhány gondolat tehát nem vitát kíván kezdeményezni, csak utalni akar azokra a jellemzőkre, melyek a Szolnok megyei amatőrfilmes tábor kialakulásának kapcsán kerültek felszínre.

Néhányunk évekig tartó szorgalmazására 1960 nyarán végre hivatalosan is támogatást kaptak a szolnoki amatőrfilmesek. A legszükségesebb felszerelések beszerzésével, a szükséges nyersanyagok biztosításával, valamint előadásorozat tervezésével megteremtődtek a mozgalom kibontakozásának tárgyi feltételei. Az amatőrfilmesek összefogására a klub vezetőségét is létrehozták, mely a szervezeti kereteket adta volna a mozgalomnak. Ez utóbbi feltétel azonban csak látszólagos eredményekre vezetett; az eleven, tartalmas klubélet kialakítását nem eredményezte, de nem is eredményezhette.

Ez a majdnem egy esztendő szervezet ugyanis a mai napig is megőrizte „konspiratív” jellegét, a „kiválasztottak” gyülekezetévé lett, és így elvesztette egyrészt éltető elemét, az újabb és újabb fiatal erők bekapcsolódását, másrészt elvesztette induló tagságának is jórészét. Így Szolnokon az amatőrfilmes mozgalom kialakulása szervezetenként változatlanul egy helyben topog, az eleven élet szervezeti feltételei hiányzanak.

Fentiekből helyes következtetést levonni csak egyet lehet:

1. Szélesre kell tárni a klub kapuit az érdeklődők előtt,

2. Szabályozott mederbe kell terelni a klub munkáját olyként, hogy az szervezeti szabályzattal, vezetőséggel, munkatervvel rendelkező szerevezet legyen.

3. Biztosítani kell, hogy a szervezet a számára kijelölt irányító szerv ellenőrzése mellett, demokratikus szervezési rend mellett kellő önállóságot élvezzen.

A korábbiakban azt mondtam, hogy a klub működésének legalapvetőbb anyagi feltételei biztosítva vannak. Nem szólottunk azonban olyan fontos kérdéstről, mint a klub- és laboratóriumi helyiség kérdése. Szinte elengedhetetlen, hogy ez a szervezet állandó, egyrészt a munka, másrészt a továbbképzés és viták folytatására alkalmas helyiséggel ne rendelkezék. Sajnos, ebben a vonatkozásban sem beszélhetünk előrehaladásról.

Úgy gondolom, nyilvánvaló az elmondottakból, hogy a szolnoki amatőrök a klub keretein belül sem mennyiségileg, sem minőségileg nem mutathatnak fel nagy eredményt. Ezidáig szinte kizárólag nagyobb megmozdulások dokumentálását szolgáló felvételek készültek (április 4, május 1, társadalmi munkások megyei tanácskozása stb.) és csak kivételként említhetők olyan próbálkozások, mint a játékfilm jellegű „Hamlet esküje”, egy igen kis költségű, a Tisza-parti őszt feldolgozó, vagy egyik amatőrünknek családja életéről készült kisfilmje. Mindezt súlyosbítja az a tény, hogy fenti munkában alig 6—7 amatőr vett részt, ami mindenképpen elégtelen a mozgalom fejlődéséhez.

A munka kibontakozását igen komolyan gátolta az amatőrfilm elvi, művészeti kérdéseinek tisztázatlansága is. Mi a szerepe, helye jelentősége az amatőrfilmnek? Ez oly kérdés, mely igen gyakran felvetődik, és kielégítő választ találni sokáig nem sikerült. Ma már a legfontosabb kérdések tekintetében igen sokat tanultak azok, akik a gyakorlati munkában részt vettek, mégis a megoldatlan kérdések légioja kísért. Abban mindannyian egyetértünk, hogy a „profi” film utánzása nem lehet cél és feladat, tehát a „mit és hogyan nem” kérdése tisztázott, de azok az elvek, melyek irányt szabnának, még elég zavarosak.

Véleményem szerint az amatőrfilmek alapvető jellemzőjének azt kell tekintelnünk, és ez a mozgalom irányát is egyértelműen meghatározza, hogy sokkal eleve-nebb, a napi élethez közelállóbb módon fogalmazza mondanivalóját, mint a hivatásos film. Abból következően, hogy készítői még nem „fertőződtek” meg a filmdramaturgia szabályaitól, nem „szakmájuk” a filmkészítés, lehetőségük van teljesen tiszta, még érintetlen gondolatokat a legszükségesebb egyéni felfogásban is kifejezésre juttatni. Hangsúlyozni szeretném, hogy a szakma műhelytitkainak, technikai ismereteinek megtaníttatása az amatőrökkel igen fontos feladat, de a filmművészet dramaturgiai „receptjeinek” bemagoltatása — hiszen ennél többre az amatőrök idejéből nem igen telnek — az amatőrfilm eleveenségét veszélyeztetné. Úgy gondolom, közel járok az igazsághoz, ha feltételezem, hogy hivatásos filmművészetünk fejlődésének egyik gátját is a megszokott és jól bevált szabályok megkövetelése, betartása jelenti, amit csak egyes igazán nagy művészek tudnak áttörni. Vitathatatlan, hogy a „receptek” betartása megóvhat egy filmet a teljes bukástól, de az igazán művészi, a filmtörténetben helyet kapó filmeknek — szinte azt merném mondani — „egyedi” dramaturgiájuk van.

Annak ellenére, hogy megyénkben az amatőrfilm-mozgalom ma még korai gyermekkorát éli, feladatai igen szerteágazóan jelentkeznek. Üzemek, intézmények jönnek „megrendeléseikkal”, melyeket azonban még alig-alig tudunk teljesíteni. Ilyen témák: balesetvédelmi oktatás, családi ünnepek propagálása, a megye első úttörő-csapata életének az úttörő-mozgalom 15. évfordulója alkalmából való megörökítése, a termelőszövetkezeti fiatalok életének dokumentálása, a város egy napjának bemutatása, stb.

A feladatok adottak, a lehetőségek megteremtése elsősorban a már dolgozó amatőrök és a megyei népművelési szervek feladata. A filmklub komoly szervezeti megszilárdítása, a szükséges klubhelyiség megteremtése és elsősorban a minél szélesebb tagság bevonása a munkába, komoly lépéssel vinné előre az amatőrfilm-mozgalmat megyénkben.

Barna Gábor

Tanay Antal (1890–1961)

A mikor Móricz Zsigmond 1934. november 23-án és 24-én Jászberényben járt, a tanítóképzőben egy pedagógiai szakos tanár óráját hallgatva elővette sokat emlegetett jegyzetfüzetét, s papírra vetette későbbi, a Pesti Napló 1934. december 2-i, vasárnapi számában megjelenendő „Verseny az iskolában” című riportjának alapötletét. „Végighallgattam egy pedagógiai gyakorlatl foglalkozó órát” — írja aztán, visszaemlékezve az órára riportjában. „A fiúk az akarat nevelésének kérdésével foglalkoztak. Szakkönyveket olvastak hozzá a tanár vezetésével... Almélkodva láttam, ... teljesen megszűnt a régi... magoltató módszer.”

A tanár, akinek órái szellemében „valami példátlan lelkes versenyző szellemet” talált, s kinek pedagógiai gyakorlata „egy új világ eljövetelét érezette” vele — Tanay Antal volt.

Tanay Antal 1890-ben Rohoncon, Vas megyében egy vasúti műszaki altiszt tizedik gyermekeként látta meg a napvilágot. A tehetséges fiú feltűnik tanítóinak, s előbb a szülők és testvérek segítségével, utóbb saját erejéből és hihetetlen munkabírású szorgalmából végzi egymás után kiváló eredménnyel csztályait. A szegénység szívóssága segíti útjain, mígnem tanító, majd később matematika-fizika szakos tanár nem lesz.

Pályájának első állomása Stubnyafürdő, itt kap állást a ferencjózsefi Magyarországtól. Ez Túróc megyei kisközség alig negyven-ötven házzal, mintegy félezer méter magasságban a túróci fennsíkron. Hat hőforrás ontja a felüben a vizet, s a Körmöcbánya tulajdonát képező kis fürdőhely kedves és kies kiránduló vidék. A falu szlovák lakói azonban — megdöbbenve látja a fiatal tanító — nem használhatják sem az iskolában, sem a hivatalokban anyanyelvüket. A fiatal pedagógus, aki ismerte már a sokgyermekes család nyomorát, a maga erejéből magát iskolázttató diák és a gazdagok gyermekeit korrepetáló házi-tanító megalázottságá, most a nemzetiségek elnyomásának szörnyű bünére bukkan saját hazájában. A nép mellett az idegen nyelvű lakosság is kisémmizett saját otthonában — fogalmazza meg először ekkor, de még csak inkább önön lelkiismerete számára.

Az 1919–20-as tanév kezdetekor Jászberénybe helyezik. Ekkor már 4 esztendei pedagógiai gyakorlat áll mögötte, s tanítóképző intézeti tanár. Kíséri az alig néhány héttel azelőtt elbukott magyar proletárhatalom felvillanyozó és lenyűgöző élménye. Ezek a Tanácsköztársasághoz fűződő emlékei fejeződnek ki abban, hogy mindvégig szót emel két jászberényi tanártársának elbocsátása ellen, akiket a jászberényi felülvizsgáló ellenforradalmi bizottságok a proletárdiktatúra alatti rokonszenvező magatartásukért menesztettek állásukból. S amikor Pinkert Zsigmondnak, a jászberényi tanítóképző akkori igazgatójának is el kell hagynia állását, mivel Egerben népbiztosi küldöttként a leánynevelő intézetben tanévzáró beszédet mondott, Jászberényben pedig a tanonc fiatalok számára ismeretterjesztő előadásokat szervezett, Tanay Antal

ismét az emberi jog, igazság és becsület nevében áll ki az üldözött nevelőtárs mellett. Ő szervezi meg a diákok demonstrációs búcsúzását az elbocsátott tanároktól, s szervezi Pinkert Zsigmond ünnepélyes elbúcsúztatását is, amely búcsúzást azonban már megakadályozzák.

Tanay Antal, csakúgy, mint a tanítóképzőből elbocsátott két nevelő s Pinkert Zsigmond igazgató, nem volt kommunista. De mindvégig rokonszenvezett a Tanácsköztársasággal s a Tanácsköztársasággal együttműködő nevelőkkel. Polgári humanizmus, széles látókörű természettudományos műveltség, egyéni életéből és élményeiből eredő mély és ösztönös demokratizmus, népszerűtet jellemezte. Később is pedagógiai elveiben Imre Sándor koncepciói csakúgy helyet kaptak, mint a „munkaiskola” gondolata s a nyugati különféle „formabontó” project és egyéb kísérletek. A polgári radikalizmus és természettudományi műveltség nyomdokain indult, saját élete tapasztalataitól sarkallva fordult szembe a magyar nevelésügy feudális és nerzetellenes hagyományaival. A nevelőképzésben szenvedélyesen gyűlölte a feudális örökség minden terhét és átkos nyügét. Konkrét művelődési programot és tanyai, falusi népművelési tervet dolgozott ki, és kezdett megvalósítani Jászberény tanyavilágában s a környező falvakban. De minthogy az osztályharc forradalmi jelentőségét és szerepét ekkor még nem ismerte fel, a „nemzetnevelés” és „egyéniégnevelés”, valamint „munkaiskola” elképzelésekre épülő pedagógiai tevékenysége olykor-olykor ellentmondásossá válik, legjobb eredményeiben is csupán reformer jelleget nyerhet.

Szenvedélyes érdeklődéssel fordul az elmaradott országban korszerű műveltséget s a tudományban forradalmi módon újat teremteni akaró és tudó Bolyaiak felé. Élete művének érzi a Bolyaiakról szóló, 1944-re teljesen tető alá hozott könyvét, amelyet a fasizmus bukása után szándékozott publikálni. Lakását azonban bombatalálat éri még azon a nyáron, s a háború megfosztja művétől.

Most azonban már a szervezés és a gyakorlati munka hívja, nincs ideje, sem ereje újrakezdeni a mű megírását! Nevelőképzésünk szakemberei közül az első közt csatlakozik a megújuló s demokratizálódó közoktatásunk szervezőihez, s csakhamar megismerkedik — most már beható studiumai révén — a marxizmus—leninizmussal. Sokszor megható, csodálatos a fiatalos lendület, tanulmányvágyás, ahogyan a forradalom elméletének és gyakorlatának tudományát tanulmányozza, s utat tör magának a teljesebb és szélesebb tudományosság útján. A Közoktatási, majd Oktatási Minisztérium pedagógusképző osztályának lesz belső munkatársa, 1952-től a magyarországi tanítóképzők országos felügyelője. Ekkor már hatvankét esztendő, s megújodott, a megtalált igazságtól megfiatalodott munkakedvvel járja az országot, adja át tapasztalatait a fiataloknak, s példájával neveli a hajdani munkatársakat. 1953-ban megírja Egyetemes neveléstörténet-ét, mely hosszú időn át pedagógusképzésünkben tankönyvvé válik, s a felszabadulás után sokáig egyetlen ilyen irányú hazai kézikönyvként szolgál.

Nyugalombavonulása után is számtalan területen segített tapasztalataival, bíráló és őszinte szavával, észrevételeivel a magyar pedagógusképzés munkásainak. Pedig ekkor már, csak közvetlen környezete tudta, alattomos betegség, carcinoma támadta meg egészségét. A végsőkig viaskodott betegségével, s munkálkodott, míg csak erejével s munkaszeretetével küzdeni tudott. Március 7-én a farkasréti temetőben búcsúztak tőle tanítványai, munkatársai, barátai, és saját végakarataként testét elhamvasztották, úgy helyezték örök nyugalomra.

Egy idős embert, egy becsülettel élő, vívódó és vívódásain győzedelmeskedő férfit, a magyar pedagógusképzés ismert és nagytekintélyű alakját, igazi nevelőt vesztettünk benne, s megyénk nevelői — hiszen megyénkhez annyi emléke, szeretete s munkájának jelentős része fűzte — őrzik, ápolják emlékezetét.

Császtvai István

Dr. Kiss László: Adalékok a tiszántúli kubikosok gazdasági helyzetéhez az ellenforradalmi Magyarországon (1920—1944).

Párttörténeti Közlemények, VI. évf. 1960. 4. sz.

A tanulmány a tiszántúli kubikosok létszámának, névleges és reálbéreinek alakulásával foglalkozik az 1920—1944-ig terjedő időszakban. A földmunkásságra, a magyar agrárproletáriátus legforradalmibb rétegére vonatkozó gazdaságtörténeti kutatásokkal még adós a történettudomány. E kutatások feltétlenül szükségesek a korszak földmunkás- és parasztmozgalmainak történeti elemzéséhez. Kiss Lászlónak Szolnok megye helytörténetére vonatkozóan forrásigényű tanulmánya igen jó kezdeti eligazítást ad a kérdésben. Az összes kubikosoknak több mint 80%-a a Tiszántúlon vagy a Duna—Tisza közén a Tisza mellett lakott. Az 1930-as népszámlálás adatai szerint a magyarországi kubikosok összlétszáma 9176. *Ebből Jász—Nagykun—Szolnok vármegye területére 2215 személy jut.* A megye kubikosok által legsűrűbben lakott helysége — 525 keresővel — *Mezőtúr.*

A szerző igen részletesen foglalkozik a névleges és reálbérek alakulásával. 1920-tól 1944-ig — minden esztendőt külön tárgyalva — felméri a munkalehetőségeket, részletes statisztikát közöl a bérek alakulásáról, a közszükségleti cikkek áráról. Vizsgálódásaiból megtudjuk, hogyan alakult az ellenforradalmi Magyarországon a kubikosok napi keresete, és hogyan éltek abból a többnyire sokgyermekes családok.

A 20-as évek elején alig akadt munkalehetőség. A kubikosok nagyobb része legfeljebb néhány hétre jutott munkához. A napi munkabér 40—50 korona volt, ugyanakkor 1 kg hús 150 koronába került. Csaknem 3 havi munkabér volt egy csizma ára. A pénz értéke egyre romlott. 1924-ben Szolnokon „... a kubikosok heti keresete 360—400 000 korona, Kunszentmártonban napi 70—100 000 korona, Me-

zőtúron 30—45 000 korona...” A pénzromlás az árak rohamos emelkedésével járt. Hihetetlen nyomor köszöntött a földmunkásságra. A tél kezdetén már nincs lehetőségük a rendszeres ételmezésre sem.

A viszonylagos stabilizáció idején, az 1925—27-es években sem változott a helyzet. 1928-ban ellenben jelentősebb beruházási munkák következtében valamit emelkedtek a nominálbérek, s ez a megélhetési viszonyok valamelyes javulását eredményezte. Naponta 3—8 pengőt is kerestek a kubikon. A gazdasági válság elmélyülésével azonban a 30-as évek elejére csökkentek a munkalehetőségek. A beruházások megszűntek. A kormány inségmunkával próbálta felszínen tartani a kubikosréteget. A napi kereset 0,80—1,50 pengőre csökkent, ami — az inségmunka alkalmi jellegét tekintve — évente legfeljebb 200 pengőt hozott. Egy család létminimuma a legszűkösebben összeállított költségvetés szerint 800 pengőt igényelt volna. Napi kereset a gazdasági válság idején, az inségmunkát leszámítva, 1,50—3 pengőnél nagyobb nem volt, az árak ellenben 50%-kal emelkedtek. Valami keveset segített ugyan, hogy a járandóság nagyobb részét terményben kapták, de a létfenntartáshoz szükséges egyéb cikkek árának emelkedése továbbra is súlyosan nehezedett a földmunkás háztartásokra.

A magas bérezés kiharcolására egyre több sztrájkot szerveznek. Követelik, hogy a kormány állapítsa meg a kubikosok legkisebb munkabéréét. 1937-ben az iparügyi miniszter végre rendeletet hoz. A rendelet figyelembe vételével a napi kereset a 30-as évek végén 3—6 pengőre emelkedett, viszont a pengő erre az időre már veszített értékéből, és az 1939-es 3—6 pengős kereset nem felelt meg a válság

előtti azonos összeg vásárló értékének. Egy férfiruha 75 pengő, 15—20 napi munkabér.

A háború okozta infláció tovább csökkent a reálbéreket. A földmunkások nagy része inségmunkán tengődik. „Ezer-nyi fajta népbetegség” lett állandó látogatója a nyomorúságban élő családoknak. „Csongrádon 123 gyermek közül normális fejlettségű, egészséges 39... Gyulán a megvizsgált gyermekek 80%-a tuberkulotikus...”

A szerző végezetül ismerteti a tőkés vállalkozói rendszer felépítését. A nagyobb földmunkálatokat az állami intézmények, hivatalok fővállalkozónak adták ki, aki a munkát egy vagy több alvállalkozónak továbbította. Az alvállalkozók szerződötték a munkásokat. A kubikosok

bandába tömörültek, a bandagazda köztötte az egyezségeket, ő szervezte meg a munkát. Az alvállalkozó vagy megbízottja a hajcsár szerepét töltötte be, amellett igyekezett hasznot húzni munkaköréből. Megtagadhatta a teljes bér kifizetését, a tiltakozó munkásnak felmondott. A vállalkozók visszaélései következtében a nélkülözések csak súlyosbodtak. Ez a munkaszervezési rendszer igen alkalmas az agrárproletáriátus legforradalmibb rétegének kizsákmányolására.

Az ismertetett tanulmány igen jól alkalmazható a megyei viszonyokra. Nélkülözhetetlen segédeszköz a témával történelmi vagy néprajzi vonatkozásban foglalkozóknak. Bőséges irodalomjegyzéke megkönnyíti a későbbi kutatásokat.

Dr. Kardos Józsefné Benke Irén

Szolnok megyei vonatkozású cikkek a Megyei és Városi Statisztikai Értesítő 1960-as évfolyamában

A Megyei és Városi Statisztikai Értesítő, mely több ezres példányszámban jelenik meg, elsősorban — mint nevéből is kitér — megyei, illetve városi vonatkozású ismertetéseket közöl. A lap különböző számaiban 1960-ban számos Szolnok megyei vonatkozású cikk látott napvilágot, amelyekre, úgy hiszem, nem érdektelen felhívni a figyelmet.

A folyóirat 1960. februári számában Boros Tibor „*Szolnok megye fontosabb népmozgalmi eredményei az 1950—1958. közötti években*” címmel írt ismertetőt. A cikkben a szerző beszámol a házasságkötések, születések, halálozások számának alakulásáról, és kitér azokra az okokra is, amelyek az egyes események alakulására befolyást gyakoroltak.

Az adatok szerint az 1938—1958. évek között a természetes szaporodást illetően alig történt változás, mert a halálozások számával csaknem párhuzamosan csökkent az élveszületések száma is. A házasságkötések száma részben a fiatalabb korban kötött házasságok számának emelkedése, részben a nagyobb arányú válás, majd újráházasodás miatt nőtt. A születések száma mind szám szerint, mind ezer lakosra számítva jelentősen csökkent az elmúlt 20 év alatt,

Kedvezőbb életkörülményekre utal a cikknek az a megállapítása, mely szerint a 60 éves és idősebb korban elhaltak 1950. évi 54,3%-os aránya 1957-ben már 67,8%-ra emelkedett, az 1000 élve szülöttre jutó csecsemőhalottak száma pedig 87,9-ről 50,9-re csökkent.

A cikk ezen kívül foglalkozik még a vándormozgalommal is, és megállapítja, hogy az a megyében igen nagy arányú.

Az 1960 márciusi számban dr. Lukács Pál „*A községfejlesztési feladatok megoldása Szolnok megyében*” c. cikkét olvashatjuk. A cikk bevezető részében a szerző a községfejlesztési munka tervezésének és végrehajtásának fontosságát ismerteti, később pedig kitér a fejlesztés megalapozottságára és a pénzügyi források felhasználására.

A cikk szerint a községfejlesztési alap az 1955. évi 15 milliőről 1958-ban közel 42 millióra emelkedett, melynek 65%-át kommunális, 16,6%-át szociális, kulturális és egészségügyi célokra használták fel.

Az Értesítő 1960 áprilisi száma Tolnács Anna „*A BCG-védőoltás történetéről, hazai és Szolnok megyei alkalmazásáról!*” írott cikkét közli. Ebben a cikkben a szerző rövid történeti áttekintést ad a BCG-oltás bevezetéséről és elterjedéséről,

Leírja, hogy a BCG felfedezése két francia kutató, Calmette és Guerin (a BCG elnevezése is innen ered: Bacillus—Calmette—Guerin) 1906-ban elkezdett és 13 éven át folytatott munkájának eredménye.

A cikk a továbbiakban a BCG-oltás bevezetése terén Voith, Szungyi, Lábady és Ferenczi orvos-kutatók által hazánkban végzett munkát ismerteti. Leírja, hogy a BCG-oltást megelőzően tuberkulin próbát (Mantoux-oltás) végeznek annak eldöntésére, hogy a beoltandó személy átesett-e a gümőkóros fertőzésen, vagy sem. Akik a próbán negatívnak bizonyulnak, azok BCG-oltást kapnak.

Hazánkban a csecsemők kötelező BCG-oltását 1953 óta rendelet szabályozza; az oltási kötelezettséget 1958-ban kiterjesztették a 3—20 éves korosztályokra is.

A következőkben a cikk ismerteti Szolnok megyében az 1959. évben lefolytatott tuberkulin szűrések eredményét, és kimutatja, hogy a megvizsgáltak közel 60 százaléka Mantoux-pozitív volt, azaz olyan, aki a fertőzésen átesett, vagy olyan, akinél a BCG-oltás hatása — ez elméletileg néhány év — még fennállott.

Az 1960 júniusi számban Szarvas András „Néhány adat a Szolnok megyei üzemi étkezésről” című cikkét olvashatjuk. A cikkben a szerző az üzemi étkezés fejlődésének rövid ismertetésénél elmondja, hogy az üzemi étkezést különösen az első időkből igen sok támadás érte. Ezek a támadások — bár az üzemi étkezés színvonala sem volt kifogástalan — főleg politikai jellegűek voltak.

A cikk ezután Szolnok megye 6 nagy üzemében gyűjtött és feldolgozott adatokat ismerteti. A vizsgálat véletlen kiválasztási módszerrel az 1959. XI. 9-től 14-ig tartó időszak étlapja alapján történt. A cikk ismerteti, hogy a tudományos kutatások szerint táplálkozásunk akkor volna helyes, ha a napi kalória-szükségletünk 25⁰/₀-át reggel, 25⁰/₀-át az ebédkor, 40⁰/₀-át a munka befejezése után, 10⁰/₀-át pedig este vennénk magunkhoz. Rámutat a cikk, hogy étkezési módunk helytelen, mert reggel — a tízóraival együtt — mindössze a kalóriaszükséglet 10⁰/₀-át, az ebéddel mintegy 50⁰/₀-át veszünk magunkhoz. Az üzemi konyhán szerzett tapasztalatok is ezt igazolják: ugyanis az ebédek kalóriaértéke egy közepesen

nehéz munkát végző ember napi kalóriaszükségletének 50⁰/₀-át fedezik.

Az Értesítő 1960 júliusi számában „A Szolnok megyei állami ipar fejlődése és eredményei” címen Bertalan János írt cikket. A szerző a számok tükrében az állami helyi ipar 10 éves munkáját ismerteti. A cikkben közölt számok hatalmas fejlődést mutatnak. Az állami helyi ipar termelése 10 év alatt 15-szörösére emelkedett. Az 1950. évi 18 millió Ft értékű termékkel szemben 1959-ben már több mint 267 millió Ft értékű terméket, szolgáltatást adott a népgazdaságnak. A dolgozók száma 10 év alatt 343-ról közel két ezerre emelkedett, ebből mintegy 1400 ipari munkás.

Az 1960 novemberi számban dr. Lukács Pál „A felvásárlás eredményei Szolnok megyében” c. írását olvashatjuk. A cikk bevezetőben a felszabadulás utáni felvásárlási rendszereket ismerteti, ebben kitér a kötelező beadási rendszer hibáira, és megemlíti, hogy annak megszüntetése nem jelentett zavart a felvásárlásban.

A cikk ezután több táblázatban az 1953—1959. évek felvásárlási eredményeit ismerteti. Megállapítja, hogy a főbb termények felvásárlása terén számottevő az ingadozás, ezzel szemben az állat és állati termék felvásárlás szinte töretlenül emelkedett.

A cikkben kitér az árpolitika felvásárlásra gyakorolt hatására, ismerteti a fontosabb felvásárlási átlagárakat, és összehasonlítást ad az 1938. és 1958. évi felvásárlási árakról.

A cikk ezen kívül a zöldség- és gyümölcsfelvásárlás 1955—1959. évi eredményeit is ismerteti.

Végül az 1960 decemberi számban Farkas Lajos „A Szolnok megyei kisipari termelőszövetkezetek működése 1954—1959-ben” c. írását közli.

A cikk részletesen beszámol a megyei kisipari szövetkezetek fejlődéséről. A közölt táblázatokból láthatjuk, hogy a szövetkezeti ipar termelési értéke az 1954. évi 150 millió Ft-ról 1959-ben 215 millió Ft-ra nőtt. Figyelemre méltó a cikknek az a megállapítása, hogy a szövetkezeti ipar fő munkaerőutánpótlása az állami ipar, főleg azért, mert a kisipari szövetkezetekben magasabbak az átlagbérek.

Gácsi Ferenc

A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL

A megyei szervezet III. küldöttközgyűlése

A megyei szervezet 1961. április 16-án tartotta III. küldöttközgyűlését. A járási és városi közgyűléseken, valamint a szakosztályok plénumain megválasztott 146 tanácskozási és szavazati jogú küldött közül 130 jelent meg.

A *Szurmay Ernő* elnökletével lefolyt tanácskozás először a különböző bizottságokat választotta meg, majd a megyei szervezet elnökségének írásban kiküldött beszámolójának kiegészítésekként *dr. Schlammadinger József* elnök mondta el vitaindító előadását. Az ellenőrző bizottság jelentését *Tolna Károly* terjesztette elő. Az ezután megindult vitában sokan felszólaltak, úgyhogy minden jelentkezésre nem is kerülhetett sor. Megvitatták az elmúlt 3 év munkáját, és sok jó javaslatot tettek a jövőre. Végül is a benyújtott határozati javaslatokat a közgyűlés egyhangúlag határozattá emelte.

A szavazások eredményeképpen az alábbi vezető szerveket választották meg.

A megyei szervezet elnöksége: *Balla Dezső* gépészmérnök (Szolnok), *Barna Károly*, a Hazafias Népfrent Szolnok Megyei Bizottságának munkatársa (Szolnok), *Chiovini Ferenc* festőművész (Szolnok), *Cseh Andrásné* gimnáziumi igazgató (Szolnok), *Elek Lajos*, a Megyei Tanács Népművelési Csoportjának vezetője (Szolnok), *dr. Ferenczi György*, a Tüdőbeteg-gondozó Intézet igazgató-főorvosa (Szolnok), *Göllöncser Gábor* gépészmérnök (Törökszentmiklós), *Gál Gyula*, a Magyar Rádió és Televízió szolnoki stúdiójának vezetője (Szolnok), *Hack Márton* gimnáziumi igazgató (Szolnok), *Hegedűs Lajos* gépészmérnök (Szolnok), *Kaposvári Gyula*, a Damjanich Múzeum vezetője (Szolnok), *Kisfaludi Sándor*, a Szolnok Megyei Versegly Könyvtár vezetője (Szolnok), *Lázár Mihályné*, a Szakszervezetek Szolnok Megyei Tanácsának titkára (Szolnok),

Lévai István, a TIT Szolnok megyei szervezetének titkára (Szolnok), *Mezriczky Lajosné*, a Bartók Béla Zeneiskola művészstanára (Szolnok), *Mihályfalvy István*, a Nagykunsági Mezőgazdasági Kísérleti Intézet tudományos kutatója (Kisújszállás), *Mészáros Ferenc*, az MSZMP Szolnok megyei bizottságának munkatársa (Szolnok), *dr. Sz. Molnár Imre* ügyvéd (Szolnok), *Sánta Ágnes*, a Szigligeti Színház művészeti titkára (Szolnok), *dr. Schlammadinger József*, a megyei kórház főorvosa (Szolnok), *Soós István*, az MSZMP Szolnok megyei bizottságának munkatársa (Szolnok), *dr. Szele Béla* gyógyszerész (Szolnok), *Szurmay Ernő*, közgazdasági technikai igazgató (Szolnok), *dr. Tésy István* gimnáziumi tanár (Jászapáti), *Tokody Lajos*, a Szolnoki Cukorgyár osztályvezetője (Szolnok), *Tóth Gyula* felsőfokú tanítóképző-intézeti tanár (Jászberény), *Vedrődy Gusztáv* főagronómus (Szolnok).

Az ellenőrző bizottság tagjai: *Ari Sándor* gimnáziumi igazgató (Kisújszállás), *Dancsházi István* ált. iskolai igazgató (Jászládány), *Szalay László* technikai tanár (Szolnok), *Tokody Lajos*, a Szolnoki Cukorgyár osztályvezetője (Szolnok), *Varjú István*, a MESZÖV munkatársa (Szolnok).

Az új elnökség és ellenőrző bizottság azonnal megtartotta első ülését.

A megyei szervezet elnöke *dr. Schlammadinger József*, elnökhelyettesekké *Hack Márton*, *Hegedűs Lajos*, *Vedrődy Gusztáv*ot, az ügyvezető elnökség tagjaiul *Elek Lajos*, *dr. Ferenczi György*ot, *Kaposvári Gyulát*, *Kisfaludi Sándort* és *Mészáros Ferencet*, megyei titkárrá *Lévai Istvánt* választotta.

Az ellenőrző bizottság elnöke *Tokody Lajos*, a Jászkunság felelős szerkesztője *Szurmay Ernő* lett.

A közgyűlés a TIT III. országos küldöttközgyűlésére az alábbiakat választotta a megyei szervezet küldötteinek: *Aradi* Nóra, *Cseh* Andrásné, *Elek* Lajos, *Erdész* József, *Felcsúti* László, *dr. Ferenczi* György, *Hegedűs* Lajos, *Kaposvári* Gyula, *Lévai* István, *Mészáros* Ferenc, *Mihályfalvy* István, *dr. Schlammadinger* József, *dr. Tésy* István, *dr. Varga* Lajosné.

Kitüntetés

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a TIT III. országos küldöttközgyűlése alkalmával a *Munkaérdemérem* kitüntetését adományozta *dr. Tésy* István gimnáziumi tanárnak, a jászapáti járási osztály titkárának.

A Művelődésügyi Minisztérium a megyei küldöttközgyűlés alkalmával *Kaposvári* Gyula múzeumvezetőnek, a megyei szervezet elnökségi tagjának, a történelmi szakosztály elnökének a „Szocialista kultúráért” kitüntető jelvényt, *dr. Varga* Lajos gimnáziumi tanárnak, a földrajzi szakosztály tagjának (Tiszaföldvár) a minisztérium elismerő oklevelét adományozta.

A TIT Országos Elnökségének elismerő oklevelét a következő tagok kapták: *Óri* Zoltán gimnáziumi igazgató, az irodalmi szakosztály tagja (Mezötúr), *Király* László ált. iskolai tanár, a fizikai szakosztály tagja (Túrkeve), *Gál* Gyula stúdióvezető, a filozófiai szakosztály tagja (Szolnok), *Győri* Tibor, az MSZBT megyei titkára, a nemzetközi szakosztály tagja (Szolnok). *Erdész* József ált. isk. tanár, a tiszafüredi járási osztály titkára a megyei szervezet könyvajándékát kapta kiemelkedően jó munkája elismeréseképpen.

„Tudománnyal a népért”

A TIT jelmondatát viselte címként az a 4 oldalas kiadvány, mely az MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága Agit. Prop. Osztályának, a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztályának és a TIT Szolnok megyei szervezetének kiadásában a megyei küldöttközgyűlés alkalmával 1000 példányban jelent meg. Cikketek, tudósításokat, riportokat, kisebb híreket és néhány képet tartalmazott a kulturális élet sok területéről, természetesen elsősorban az ismeretterjesztésről. Ez az újszerű kiadvány is segített abban, hogy

a közgyűlés napján a figyelem megérezte az ismeretterjesztésre és általában a kulturális munkára irányuljon.

A járási és városi osztályok vezetősegeinek újraválasztása

Mint arról előző számunkban hírt adtunk, a megyei szervezet III. közgyűlését a járási és városi osztályok közgyűlései előzték meg. A lelépő vezetőségek helyére mindenütt új elnökséget választottak, melyeknek elnökei az alábbiak lettek:

Papp István gimnáziumi igazgató (Karcag), *dr. Karácsonyi* Frigyes városi orvos (Kisújszállás), *Óri* Zoltán gimnáziumi igazgató (Mezötúr), *Táborosi* Péter, a járási tanács v. b. elnökhelyettese (kunszentmártoni járás), *dr. Csapó* István orvos (kunhegyesi járás), *dr. Lénárt* Károly orvos (jászapáti járás), *Kádár* Ágoston számadó-igazgató (szolnoki járás), *Várdai* Jánosné tanulmányi felügyelő (Törökszentmiklós — törökszentmiklósi járás), *dr. Kardos* Zoltán főorvos (Jászberény — jászberényi járás), *dr. Temesvári* Ottó orvos (tiszafüredi járás).

Tanulmányút

Egy szolnoki kulturális küldöttség tagjaként *Lévai* István, a megyei szervezet titkára június 5. és 10. között hatnapos tanulmányúton vett részt Kárpátukrajnában. Az út során Ungvárra és Munkácsra látogattak el, hogy betekintést nyerjenek az ott folyó kulturális életbe.

Filmnázium

Végetért a filmesztetikai előadásorozat, melynek 16 előadásán átlagosan 300—300 hallgató vett részt. *Kovács* Ferenc aspiránsnak, a Filmtudományi Intézet osztályvezetőjének előadásait nagy figyelemmel hallgatták, s különösen nagy sikert aratott a Mire megvirrad, a Krisztina királynő, a Valahol Európában és az Egy nyáron át táncolt c. film.

Új előadótermet kapott a megyei szervezet

A kultúra és tudomány céljaira átadott Kossuth tér 4. szám alatti épületben elkészült a TIT megyei szervezetének új

előadói helyisége. A 20×6 méteres terem alkalmas lesz nagyobb előadások, filmvetítések megtartására is, hisz kb. 150 személy kényelmesen elfér benne. Ezzel a megyei szervezet nagyszerű lehetőséget kapott folyamatos, szélesebbkörű ismeretterjesztő munkára.

Klubélet

A megyei szervezet klubjában március 16-án *Mezriczky* Lajos művész-tanár *Bach* és *Händel* művészetéről tartott hang-lemzebemutatóval kísért előadást. Március 23-án a *szolnoki Ifjúsági Irodalmi Színpad* mutatkozott be a francia költészet virágoskertjéből vett műsorával. A bevezetőt *Valkó Mihály* gimnáziumi tanár mondta. Március 30-án *dr. Ferenczi György*, a Tüdőbeteggondozó Intézet igazgató-főorvosa a *TBC elleni küzdelem* jelenlegi állásáról, a TBC elleni küzdelem Szolnok megyei eredményeiről tájékoztatta a megjelenteket, akik az előadás után még több kérdést tettek fel az előadónak. Május 24-én *Kozák János* tartott ismertetőt *Szolnok gázellátásáról*, ami különösen azért váltott ki nagy érdeklődést, mert hisz a városban éppen most folyik a gázvezeték-hálózat kiépítése. A tavaszi klubestek sorát május 25-én *Király Józsefnek* *A hipnózis és szugesztio* címmel tartott előadása zárta le. A megnyilvánuló nagy érdeklődés miatt e kérdéssről ősszel újabb előadás tervez a klub vezetősége.

Nagyobb előadások

1961. április 13-án, *J. Gagarin* őrnagy úrutazását követő napon a megyei szervezet meghívására *dr. Echter Tibor* repülő-orvosőrnagy a Ságvári Endre Művelődési Házban mintegy 200 főnyi hallgatóság előtt nagy érdeklődéssel kísért előadást tartott az űrhajózás biológiai problémáiról.

A *jászapáti* járási osztály 1961. május 17-re meghívta *Dienes* András tudományos kutatót, aki *Petőfi Sándor* utolsó napjaival kapcsolatos kutatásáról számolt be. Az előadás után a *Kihúnyt* egy csillag c. filmet mutatták be.

Dezséry László, a Magyar Rádió és Televízió főmunkatársa 1961. május 30-án japáni úti élményeiről tartott előadást a szolnoki Járműjavítóban és a martfői

művelődési házban. Az előadást mindkét helyen nagyszámú közönség hallgatta meg.

Elnökségi ülés

A megyei szervezet új elnöksége 1961. június 12-én tartotta első tanácskozását, melyen megjelent *Felcsúti* László, a TIT főtítkárhelyettese és *Árvai* István, az MSZMP Szolnok megyei bizottsága agit. prop. osztályának vezetője is. Az elnökség — a megyei titkárság előre kiküldött írásos előterjesztése alapján — az 1961/62. ismeretterjesztő évad legfontosabb célkitűzéseit és megyei tematikáját tárgyalta meg.

Az élénk vitában sokan vettek részt, s mindnyájan elismerték, hogy az előterjesztés helyes, jó, egyet lehet vele érteni. Különösen dicsérendő, hogy kellő időben született meg, és így az elnökség jókor meg tudja vitatni. Többen szóvá tették azonban, hogy a sok célkitűzés közül ki kell választani a legfontosabbakat, a legidőszerűbbeket, s azokra kell a fő figyelmet fordítani. Az eredményes munka elengedhetetlen előfeltétele, hogy a megyei szervezet helyesen mérje fel a felmerülő igényeket s főleg a rendelkezésre álló erőket, és ehhez szabja a feladatokat. Annak is többen hangot adtak, hogy az előadók módszertani képzése elődázhatatlan feladata a megyei szervezetnek. Erre az írásos ismeretterjesztés — főként a *Jászkunság* — lehetőségeit is ki kell használni. Nagyobb gondot kell fordítani a TIT munkájának propagandájára; gondoskodni kell róla, hogy hírek, tudósítások rendszeresen kapjanak helyet a Szolnok Megyei Néplapban és a szolnoki rádióban. Sok hasznos javaslat hangzott el a munkás- és termelőszövetkezeti akadémiák szervezését és az előterjesztett tematikai javaslatot illetően. Végül is az elnökség úgy határozott, hogy az elhangzott vita alapján a titkárság dolgozza át mind az irányelveket, mind a tematikát, és azt terjessze az ügyvezető elnökség elé. Annak jóváhagyása után a járási és városi osztályok ennek figyelembevételével — de egyébként önállóan, a maguk elgondolása szerint — állítsák össze 1961/62. évi tervüket.

Az ülés befejezése után az elnökség tagjai megtekintették az új előadói helyiséget.

Lévai István